

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

36E JAARGANG

WOENSDAG 3 OCTOBER 1951

No 1794

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;
R. Vandepuute; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Recente ontwikkeling en perspectief van Indonesië's buitenlandse handel door Dr J. H. Spiegelberg	732
Beperkte toepassingsmogelijkheden van de berekeningen van het nationaal inkomen door Drs J. H. van Holthe tot Echten	735
De nationale rekeningen van Nederland door Dr Ph. J. Idenburg	738
London Letter door Henry Hake	740
Boekbespreking:	
Dr H. C. Wallick: Monetary problems of an export economy, bespr. door Prof. Dr H. M. H. A. van der Valk	741
Aantekening:	
De Amerikaanse betalingsbalans na Korea	742
Geld- en kapitaalmarkt	743
Statistieken:	
Bankstaten	744

Dezer dagen

„oleam' et opera peridi”, 't is olie en moeite verspeeld, zoals de papegaai zei, die in zijn spreken Caesar niet genoeg behaagde. Men kan het hem in Groot-Brittannië vooralsnog nazeggen, al is thans de Veiligheidsraad als arbitragecommissie genodigd.

Desondanks zou de Perzische premier met vrucht zijn klassieken kunnen nazien. Er staat in Herodotus een belangwekkend verhaal over koning Croesus, die door een misverstand de zelfstandigheid van zijn rijk verloor. Een orakel had hem verkondigd, dat zijn aanvallen een groot rijk ten gronde zouden richten; hij vergiste zich in de interpretatie: Op wat langere termijn kan men over Perzië dezelfde afloop bevroeden.

De orakels werken voort; thans zijn de nieuwe loonsverhogingen in Frankrijk, en de aansluitende prijsverhogingen een bron van mededelingen over devaluatie. Ontkend als deze geruchten zijn, blijven zij een aanwijzing voor de nervositeit over de labiliteit van de wereld economie.

Begint de hoogconjunctuur te vertragen? De indexcijfers van de industriële productie in Nederland zijn de laatste maanden meer teruggelopen dan alleen op grond van het seizoen was te verwachten; de werkgelegenheidscijfers — die niet tot dezelfde datum reiken — liggen nog steeds zeer gunstig. Het proces van de druk der militaire uitgaven en hun dekking, waarover zoveel wordt gesproken, begint aan de consumptiezijde te werken; het zou belangwekkend zijn te weten, hoever aan de productiezijde reeds compensatie door militaire opdrachten is gevonden.

Zoals men ook gaarne zou weten, hoe men zich voelt op het Internationale Monetaire Fonds, nu na lange terughouding de verhoging van de prijs voor bewerkt goud is toegestaan. Begrijpt men de berichten goed, dan zal de bewerking, die het daarvoor in aanmerking komende goud ondergaat, niet veel werkgelegenheid scheppen. Degenen die de hoge prijzen voor goud over hebben, zullen het waarschijnlijk ook niet om redenen van kunstnijverheid verzamelen. Het Internationale Monetaire Fonds echter is weer een stap dicht bij de rol van Cassandra, de niet gehoorde profetes.

Gaarne zou men weten, hoe te denken over de Oost-Duitse voorstellen aan West-Duitsland, over de plotse opruiming van versperringen aan de grens van Oost-Berlijn en het ophouden der wapenstilstandsbesprekingen op Korea. Zelfs de hogepriester van het orakel van Delphi zou zich waarschijnlijk op 't ogenblik incompetent verklaren als redacteur buitenland op te treden. Zeker als hem tezelfdertijd opdracht werd gegeven, af te wegen, hoe de reactie in Duitsland op de voorstellen der Grote Drie zal zijn en om te peilen, wat de toegezegde herziening van het vredesverdrag met Italië voor de geësteshouding van dat land kan betekenen.

Er wordt druk met olie gewerkt; of het olie op het vuur of olie op de golven zal blijken, blijft raadselspel. Het „Festival of Britain” is voorbij.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWINDVOERING EN EXECUTEELE

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

SMIT SLIKKERVEER

DYNAMOS MOTOREN INSTALLATIES

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

Meer dan 100 kantoren in
Nederland, Azië en Oost-Afrika

ALLE BANK-, EFFECTEN-
EN ASSURANTIEZAKEN

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten” de aangewezen weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen •

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin

Corns, v. d. Lindenstraat 22
Amsterdam-Z. - Tel. 25410

Onafh. Verzekeringsadv.
LOD. S. BEUTH

deskundige ter zake van:

Pensioen-voorzieningen
voor staf en personeel
Organisatie Ondernemings-
en Bedrijfs-Pensioenfondsen
Aanpassing aan nieuwe wet
Pensioen- en Spaarfondsen

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H. A. M. Roelants
Schiedam

ADVERTEER
IN DE
E.-S.B.

Ook voor U van Belang!

Het „Netherlands Trade Bulletin”

verschijnt vanaf October met 26 nummers, afwisselend een Franse en een Engelse uitgave, welke op efficiënte wijze in het buitenland zullen worden verspreid. Inlichtingen betreffende het jaarprogramma, tarieven enz., worden U gaarne verstrekt. Wend U tot:

KON. NED. BOEKDR. H.A.M. ROELANTS
Postbus 42 — Schiedam.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr J. H. SPIEGELBERG, Recente ontwikkeling en perspectief van Indonesië's buitenlandse handel.

De zeer grote eenzijdigheid van Indonesië's huidige export of m.a.w. het feit, dat, met uitzondering slechts van de rubber (en meer in het bijzonder van de voor prijsfluctuaties zo gevoelige bevolkingsrubber), de export van Indonesië tot dusver kwantitatief nog maar zeer ten dele en zeer moeizaam op gang kwam — zodanig zelfs, dat (exclusief aardolie) thans, zes jaar na het einde van de Japanse overheersing, de totale geëxporteerde hoeveelheid nog niet eens de helft van de vooroorlogse heeft bereikt — moet tot grote bezorgdheid, t.a.v. de verdere ontwikkeling nopen. Een meer blijvende omkeer in de thans voor een land als Indonesië op zichzelf nog steeds uitzonderlijk gunstige wereldprijsconstellatie zou dit land in wel zeer gevoelige mate treffen op een van zijn meest kwetsbare en essentiële punten: zijn exportpositie. Daar komt nog bij, dat die positie door de heersende kostprijsinflatie (waarvoor het gestegen wereldprijsspeil slechts een gedeeltelijke en in verschillende gevallen reeds niet meer toereikende compensatie biedt), waarvan men het eind moeilijk op korte termijn kan verwachten, ook van binnenuit in ernstige en voorshands slechts nog toenemende mate wordt bedreigd. Ook de invoer bleef naar gewicht tot dusverre nog aanzienlijk bij de vooroorlogse ten achter. Er is evenwel sedert begin van dit jaar een opwaartse tendentie waarneembaar. Het lijkt niet onaannemelijk, dat de import als totaliteit reeds veel dichtter toe de vooroorlogse zou zijn genaderd, ware het niet, dat de „doorstroming” van de aangevoerde goederen in zeer aanzienlijke mate had gestagneerd. Sedert enige tijd legt de importhandel een zekere aarzeling (en daarnaast ook een apert onvermogen) aan de dag om grote bestelposities in te nemen. Schr. verwacht, dat de (statistische) exportopbrengst over het tweede halfjaar 1951 (aanmerkelijk) bij die over het eerste halfjaar ten achter zal blijven.

Drs J. H. VAN HOLTHER TOT ECHTEN, Beperkte toepassingsmogelijkheden van de berekeningen van het nationaal inkomen.

De veronderstelling, dat de uitkomsten van de berekeningen omtrent de verdeling van het nationaal inkomen aanwijzingen zouden kunnen opleveren voor het bepalen van de grote lijnen der loonpolitiek, is op het eerste gezicht niet verwerpelijk. Er zijn echter bedenkingen. Deze betreffen niet zozeer de berekeningen zelve, doch het gebruik, dat er van wordt gemaakt. In tweeërlei opzicht behoort met deze berekeningen voorzichtigheid te worden betracht. In de eerste plaats bestaat twijfel, of de berekende kwantitatieve verschuivingen wel een juist beeld geven van de werkelijke verschuivingen tussen de inkomensgroepen. In de tweede plaats moet het voorbehoud worden gemaakt, dat cijfers en verhoudingsgetallen niet voldoende zijn voor de beoordeling van de berekende verschuivingen. Poogt men te komen tot een beoordeling van de bruikbaarheid van de berekende verschuivingen tussen de collectieve groepsinkomens voor doeleinden van economische en sociale politiek, dan stuit men op enige moeilijkheden. Deze moeilijkheden licht schr. toe aan de hand van een berekening van de heer J. C. Wijnmaalen, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 25 Juli jl.

Dr Ph. J. IDENBURG, De nationale rekeningen van Nederland.

In „E.-S.B.” van 1 Augustus 1951 heeft Prof. Dr J. B. D. Derksen de theoretische grondslagen en de gevolgde berekeningsmethoden van de onderzoekingen over de nationale jaarrekeningen van Nederland (C.B.S.-publicatie: „De nationale jaarrekeningen: doeleinden, problemen, resultaten” — no 8 der Monografieën van De Nederlandse Conjunctuur) aan een critische bespreking onderworpen. In dit artikel gaat Dr Idenburg in op de beschouwingen van Prof. Derksen.

— SOMMAIRE —

Dr J. H. SPIEGELBERG, Le développement récent et les perspectives du commerce extérieur de l'Indonésie.

Le développement du commerce extérieur de l'Indonésie inspire toujours des soucis à cause de la limitation de la gamme actuelle de ses produits d'exportation; en effet, à l'exception du caoutchouc, l'exportation indonésienne ne s'est rétablie que partiellement, malgré les efforts énormes. Ceci est tellement vrai, qu'après les six années écoulées depuis la fin de l'occupation japonaise, le total de l'exportation n'a même pas encore atteint la moitié de la quantité d'avant guerre, sauf en ce qui concerne l'industrie pétrolière. Un renversement plus définitif de la constellation mondiale des prix, actuellement toujours bien en faveur de l'Indonésie, compromettrait gravement le secteur exportation de ce pays. En outre l'inflation que subissent actuellement les prix de revient et dont on ne peut pas prévoir la fin dans un proche avenir, constitue une autre menace grave et qui réside à l'intérieur.

Drs J. H. VAN HOLTHER TOT ECHTEN, Les possibilités restreintes pour utiliser les calculs du revenu national.

L'hypothèse que les résultats des calculs concernant la répartition du revenu national fourniraient des indications pour déterminer les grandes lignes de la politique des salaires n'est pas sans mérite. Toutefois il y a des objections. Celles-ci ne visent pas les calculs mais plutôt les applications. Il faut agir avec prudence et cela pour deux causes. Premièrement on doute si les glissements quantitatifs calculés donnent une image nette des glissements réels qui se sont produits entre les groupes de revenus. Deuxièmement il faut formuler des réserves quant à la valeur des chiffres et des indices pour juger des glissements calculés. Lorsqu'on essaie de juger de la possibilité d'utiliser les calculs des glissements entre les groupes de revenus par rapport à la politique économique et sociale, on éprouve des difficultés qui sont traitées par l'auteur à l'aide des calculs établis par mr J. C. Wijnmaalen et publiés dans l'„E.-S.B.” du 25 juillet dernier.

Dr Ph. J. IDENBURG, Les comptes nationaux des Pays-Bas.

Dans l'„E.-S.B.” du 1er août dernier le Prof. Dr J. B. D. Derksen a examiné les bases théoriques et les méthodes de calcul appliqués par le „Centraal Bureau voor de Statistiek” pour établir les comptes annuels nationaux des Pays-Bas. Dans cet article l'auteur traite de l'étude du Prof. Derksen.

Recente ontwikkeling en perspectief van Indonesië's buitenlandse handel

Onlangs publiceerde de heer Mr G. P. A. Gussenhoven in dit blad¹⁾ een belangwekkend artikel nopens de waarschijnlijk ontwikkelende van de handelsbalans van Indonesië in het lopende jaar. Hij baseerde zich daarbij o.a. op de feitelijke ontwikkeling van de in- en uitvoer in de eerste vier maanden van dit jaar. Nu inmiddels ook de gegevens over de maanden Mei en Juni bekend zijn geworden, lijkt het dienstig om, in aansluiting op het betoog van Mr Gussenhoven, de feitelijke ontwikkeling van Indonesië's in- en uitvoer wat nader te analyseren. Daarbij zullen speciaal de exportcijfers nader in beschouwing worden genomen; als voor andere typische grondstoffenproducerende en -exporterende gebieden geldt voor Indonesië, dat zijn export beslissend is voor zijn welvaart.

De export.

Gaf de Indonesische export in het eerste kwartaal van dit jaar reeds een recordopbrengst: ad R-722 mln te zien (als alle hierna volgende bedragen exclusief aardolie en producten daarvan en exclusief deviezencertificaten), in het tweede kwartaal werd deze nog aanmerkelijk overtroffen; toen bedroeg de opbrengst nl. R 1.280 mln. Totaal eerste halfjaar 1951 derhalve rond R 2 mrd, waardoor het totaal voor het gehele jaar 1950 — iets meer dan R 2,2 mrd — reeds tot op minder dan 10 pCt werd bereikt (vgl. onderstaande tabel).

Uitvoer excl. aardoliemaatschappijen.

	waarde in mln gld/rup.		gewicht × 1.000 ton	
	totaal	maandgem.	totaal	maandgem.
1938	524	44	4.927	411
1947	277	23	442	37
1948	780	65	1.336	111
1949	1.065	89	1.957	163
1950	2.203	184	2.306	192
1e halfj. 1951	2.002	334	1.220	203

Het is dan ook nu wel reeds zeker, dat het thans lopende jaar een nog aanzienlijk grotere totale uitvoerwaarde te zien zal geven dan 1950, zulks temeer nog omdat het tweede halfjaar voor verschillende exportproducten (o.a. palmolie, koffie, tapioca, kapok) seizoenmatig gunstiger pleegt te zijn dan het eerste halfjaar.

Deze stelling is geoorloofd ondanks het feit, dat inmiddels ook enkele factoren zich in toenemende mate (zijn) gaan doen gelden, die een niet geringe bedreiging inhouden zowel voor Indonesië's actuele als voor zijn potentiële exportvermogen. Op deze factoren komen wij hieronder nog nader terug. Desondanks echter mag thans wel reeds worden gesteld, dat een totale (statistische) exportopbrengst van op zijn minst 3 milliard deviezenrupiahs voor dit jaar alleszins bereikbaar lijkt.

Men dient bij een beoordeling van de door het Centraal Kantoor voor de Statistiek gepubliceerde exportcijfers en bij een vergelijking zowel van voor- en na-oorlogse als van op verschillende perioden betrekking hebbende na-oorlogse cijfers attent te zijn op enkele statistische punten, die geen algemene bekendheid genieten en waarop hier daarom voor de goede orde met een enkel woord moge worden ingegaan (een en ander geldt mutatis mutandis evenzeer voor de gepubliceerde invoercijfers). Terwijl het waarnemingsgebied van de statistiek van Indonesië's buitenlandse handel vóór de oorlog het gehele

territorium van Indonesië omvatte — met uitzondering slechts van de vrijhaven Sabang —, werd na de oorlog en vóór de soevereiniteitsoverdracht alleen de (in- en) uitvoer van de zgn. „federale gebieden” door het C.K.S. geregistreerd. Dit bezwaar is evenwel toch weer minder groot dan het lijkt, omdat nl. in laatstbedoelde jaren de — niet zeer omvangrijke — uitvoer van de toenmalige Republiek van Djocja (evenzeer als de invoer daarheen) in feite voor een groot deel via de „federale” havens plaatsvond.

In de tweede plaats is de waarde-statistiek van de uitvoer voor allerlei producten niet gebaseerd op de feitelijke gerealiseerde (fob-)prijzen, maar op door de Overheid eenzijdig gefixeerde zgn. „douané- of entrepôtwaarden”. Weliswaar wordt bij de vaststelling en periodieke herziening dezer waarden enigermate (zoveel mogelijk) aansluiting gezocht bij de wereldmarktprijzen, maar op een bepaald moment en op korte termijn kunnen er toch vrij aanzienlijke verschillen bestaan tussen beide grootheden. Ook dit doet een voorzichtige hantering van de gepubliceerde opbrengstcijfers geboden zijn. Dit geldt met name in een tijd van aanzienlijke prijsfluctuaties, vermits de douanewaarden over het algemeen eens per kwartaal worden vastgesteld.

In de derde plaats zijn de onnauwkeurigheid (onvolledigheid) van de gepubliceerde cijfers en de vertraging in de verwerking van de douanedocumenten de laatste tijd een toenemend euvel gebleken. Hierdoor heeft vergelijking van maand- of zelfs van kwartaalcijfers (die dikwijls zeer aanzienlijke correcties op vorige maanden resp. kwartalen behelzen) nauwelijks nog zin. Dit bezwaar wordt uiteraard — met name ook wat de factor van de bedoelde vertraging betreft — kleiner, naarmate men langere perioden in beschouwing neemt en vergelijkt.

Beziat men nu de door het C.K.S. gepubliceerde cijfers wat nader, dan blijkt, dat de bijzonder fraaie exportcijfers van het eerste halfjaar 1951 t.o.v. die van het voorgaande halfjaar geheel te danken waren aan de bij voortduring (althans volgens de uitvoerstatistiek) gunstige prijsontwikkeling voor Indonesië's voornaamste uitvoerproducten: hoewel de export (excl. aardolieproducten) naar gewicht vrijwel gelijk bleef — of, om precies te zijn, zelfs ruim 3½ pCt kleiner was —, nam de totale uitvoerwaarde toe met liefst R 488 mln of ruim 32 pCt. De gemiddelde maandelijksse uitvoer beliep:

1e halfj. 1950	R 117,1 mln	173,6 mln kg
2e „ 1950	R 252,3 „	210,5 „ „
1e „ 1951	R 333,7 „	203,3 „ „

Ter bereiking van het hierboven genoemde jaartotaal voor 1951 ad 3 milliard rupiahs zou in het tweede halfjaar maandelijks gemiddeld voor niet meer dan R 170 mln behoeven te worden geëxporteerd, dus slechts ongeveer de helft van het maandgemiddelde eerste halfjaar.

Uitgedrukt in procenten van de uitvoer in het eerste halfjaar 1950 bedroeg de export:

	2e halfj. 1950.	1e halfj. 1951
naar gewicht	121 pCt	117 pCt
naar waarde	215 pCt	285 pCt

In hetgeen werd opgemerkt nopens de mérites van de door het C.K.S. gepubliceerde exportcijfers vindt men reeds de voornaamste aanknopingspunten (het in-

¹⁾ „E.-S.B.” dd. 8 Augustus 1951.

stituut der „douanewaarden”, de vertraagde aanpassing van die waarden, alsmede de vertraagde verwerking der douanegegevens) voor de verklaring van de schijnbare tegenspraak tussen deze divergente ontwikkeling van uitvoergewicht en uitvoerwaarde en het feit, dat de wereldmarktprijzen voor enkele van Indonesië's voornaamste exportproducten in het eerste halfjaar 1951 een zeer gevoelige daling ondergingen. Hoewel dit laatste van algemene bekendheid is, moge toch een enkel cijfer ter illustratie worden gegeven:

	Rubber Sheets I Singapore Str. \$ cts/lb	Copra Straits £/long ton	Tin Londen £/long ton (maandgem.)	The MediumBOP Colombo Rps/lb
1951				
ult. Januari	213	127½	1.230	2,35
„ Februari	226	142½	1.470	2,20
„ Maart	214½	124½	1.318	—
„ April	189½	117	1.207	1,92
„ Mei	149	95	1.136	1,78
„ Juni	145	92	983	1,70
„ Juli	143½	92	874	1,75

Blijkens onderstaande cijfers spelen de onderhavige vier producten momenteel wel een zeer voorname rol in de export van Indonesië (waarde in mln guldens resp. deviezenrupiahs):

	1938	1e-halfj. 1950	2e-halfj. 1950	1e-halfj. 1951
Rubber	155,6	278,2	874,6	1.287,1
Copra	39,2	94,0	115,3	188,4
Tin (erts)	34,4	98,5	83,5	133,5
Thee	56,9	35,3	66,8	71,2
Totaal deze 4 producten	286,1	506,0	1.140,2	1.680,2
Id. in pCt van totale export excl. aardolie	54,6	72,0	75,3	83,9

Uit bovenstaand staatje blijkt derhalve, dat Indonesië in zijn export — en daarmee dus voor zijn deviezeninkomsten — langzamerhand in beangstigende mate afhankelijk is geworden van de vier belangrijkste producten: in het laatste halfjaar leverden zij tezamen liefst 84 pCt van de totale exportopbrengst (minus de aardolie, die, zoals bekend, momenteel nog steeds geen deviezen aan het land geeft).

Uit de ondervolgende tabel blijkt voorts, dat van deze vier producten er nog weer één — t.w. de rubber — in het bijzonder bepalend is voor deze eenzijdigheid van de export: dit product leverde het laatste halfjaar bijna 2/3 van de totale exportopbrengst! Zijn aandeel is daarmee meer dan verdubbeld in vergelijking met 1938.

Procentueel aandeel in totale uitvoerwaarde
(excl. aardolie).

	Rubber	Copra	Tin (erts)	Thee
1938	29,7	7,5	6,6	10,9
1e-halfj. 1950	39,6	13,4	14,0	5,0
2e-halfj. 1950	57,8	7,6	5,5	4,4
1e-halfj. 1951	64,3	9,4	6,7	3,6

Copra en tin(erts) bevinden zich relatief weer ongeveer op het vooroorlogse peil, terwijl de thee nog steeds ver daaronder blijft. Minder dan enig ander product (met uitzondering slechts van kinabast/kinine en aanvankelijk ook van bevolkingsrubber) blijkt de thee (dan) ook te hebben geprofiteerd van de stijging van het wereldprijsspeil t.o.v. 1938. De grootste „profiteurs” waren ten deze peper, koffie, vezels, palmolie en copra.

Na de voorgaande meer algemene beschouwingen thans nog een enkel woord over de voornaamste producten afzonderlijk.

Reeds bleek hierboven, dat het totale uitvoerbeeld in het eerste halfjaar 1951 in nog sterkere mate dan tevoren werd beheerst door de rubber. De export van de ondernemingsrubber bleef weliswaar rond 12.000 ton onder die

van het tweede halfjaar 1950, maar die van bevolkingsrubber wist zich op het recordpeil van 296.000 ton te handhaven. Totaal werd uitgevoerd 375.000 ton tegen 387.000 ton in het vorige halfjaar en 268.000 ton in de overeenkomstige periode van 1950 (in het gehele jaar 1938 320.000 ton). Het ligt in de lijn der verwachtingen, dat de rubberuitvoer over het tweede halfjaar 1951 op een (aanmerkelijk) lager niveau zal komen te liggen: naar de waarde o.a. in verband met de vertraagde doorwerking van de daling van de wereldmarktprijs in de „douanewaarde”; naar hoeveelheid o.a. door het feit, dat de afvoer van rubber (en andere droge producten) in verschillende havens in toenemende mate wordt bemoeilijkt door de heersende congestie, welke met name in Belawan zelfs reeds heeft geleid tot een vrijwel volledige stopzetting van die afvoer in de maand Augustus, hetgeen op zijn beurt uiteraard ook weer de waarde van de rubberuitvoer nadelig beïnvloedt, ook al betreft het hier ten dele alleen een verschuiving in de tijd. Niet onvermeld mag ook blijven, dat in verschillende bevolkingsrubberstreken reeds duidelijke symptomen aan de dag treden van vermindering van de tap, aangezien deze minder (exorbitant) lucratief is geworden dan hij tot voor enkele maanden was. Niettemin zal de rubber voorshands nog wel bij uitstek de kurk blijven, waarop de (export)economie van dit land drijft.

De export van copra bereikte in het laatste halfjaar een recordpeil: volgens het C.K.S. werd ruim 181.000 ton uitgevoerd (daarin was echter voor Juni een zeer onvolledig cijfer — nl. slechts 6.400 ton — begrepen), d.i. omstreeks 40.000 ton meer dan in elk der beide vorige halfjaren. Voor het tweede halfjaar lijkt een export van minstens gelijke grootte alleszins bereikbaar. Het peil van 1938 (565.000 ton) zou ook daarmee echter nog lang niet zijn bereikt. De waarde van de copra-export zal, ook bij gelijke hoeveelheid, in het tweede halfjaar stellig lager komen te liggen, al weer in verband met de verlaging van de statistiekwaarde (de Coprastichting) verlaagde sedert het begin van deze periode reeds tweemaal — t.w. per 1 Augustus en per 15 September — haar opkooprijzen zeer aanzienlijk).

De export van tinerts handhaafde zich op het al sedert enkele jaren geldende niveau van 22 à 23.000 ton per halfjaar. Er is geen reden om ten deze voor de naaste toekomst een belangrijke wijziging te verwachten. Zoals bekend is, aansluitend op de welhaast calamiteuze prijsval, die het tweede kwartaal voor tin te zien gaf, er sedert enkele weken weer een zekere kentering waar te nemen, die wellicht — met name ook in verband met de mogelijkheid, dat Amerika eerlang zal moeten besluiten wederom tot aankopen over te gaan — een periode van hernieuwde, hoewel rustiger prijsstijging zal inluiden. Indonesië zou hiermede uiteraard slechts gebaat zijn.

De export van tabak — het naar de waarde dan volgende product — bedroeg in de verslagperiode reeds weinig minder dan in het gehele jaar 1950: uitgevoerd werd een hoeveelheid van 10.500 ton (geheel 1950 12.400 ton) ter waarde van R 79,7 mln (geheel 1950 R 80,7 mln). Met dat al bleef de tabaksuitvoer nog steeds ver beneden het peil van 1938 (50.300 ton). Het perspectief laat zich al evenmin weinig gunstig aanzien: als in verschillende andere belangrijke cultures (met naar het wil voorkomen de rubber, tot op zekere hoogte, nog slechts als uitzondering) is er volgens ondernemerskring met name ook in de tabak geleidelijk aan een niet geringe wanverhouding ontstaan tussen kosten en opbrengst, welke — naast andere factoren (waaronder de onzekerheid t.a.v. aard en duur der agrarische rechten) — in Deli van de vraag, of het nog wel verantwoord is de productie op de oude voet voort te zetten, bereids een acuut probleem schijnt te hebben gemaakt. Aan de Besuki-tabakcultuur, die reeds voor de oorlog in een moeilijke positie verkeerde, werd door het afbranden eind vorig jaar van ettelijke hangloodsen een

welhaast onoverkomelijke klap toegebracht. De recente, zeer aanzienlijke grondhuurhogerings zijn al evenmin bevorderlijk voor een enthousiaste hervatting van een ook overigens nauwelijks nog rendabele productie.

Opgemerkt werd reeds, dat ook de *thee*-export zijn vooroorlogse omvang nog bij lange na niet heeft bereikt. Toch is het écart hier reeds aanzienlijk kleiner dan bijv. voor tabak. Tot en met de verslagperiode gaven de exportcijfers bovendien een opmerkelijk en verheugend accres te zien. Helaas lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten, dat deze ontwikkeling op vrij korte termijn tot een einde zal komen of dat zij op zijn gunstigst nog slechts in verzwakte mate voortgang zal vinden. Zoals bekend toch heeft de zorgwekkende rendabiliteitspositie van de theecultuur ondernemers onlangs aanleiding gegeven, zich met een verzoek om steunmaatregelen tot de Regering te wenden, welk verzoek evenwel — wat het voornaamste punt betreft — inmiddels werd afgewezen. Een eventueel gedeeltelijke inkrimping van de theecultuur (als waartoe verschillende maatschappijen reeds hebben besloten) zal uiteraard ook de export nadelig beïnvloeden.

De export van *sukker* heeft niets meer om het lijf en de tekenen laten voorshands ook bij de meest optimistische beoordeling geen ruimte voor de veronderstelling, dat het Indonesië zou gelukken, zijn eertijds zo belangrijke aandeel in de wereldsuikervoorziening binnen afzienbare tijd ook maar fractioneel te hernemen. De aanvankelijke productieraming voor dit jaar van 550.000 ton moest reeds aanzienlijk worden teruggebracht, o.a. in verband met de zeer ernstige riëtdiefstallen en branden en de tot voor kort geheerst hebbende arbeidsmoeilijkheden (weigerings tot het verrichten van overwerk, slowdown-acties e.d.), waaraan echter inmiddels door ingrijpen van overheidswege een einde is gekomen.

Wat de overige, naar waarde nog steeds betrekkelijk belangrijke, producten betreft zij volstaan met de opmerking, dat de C.K.S.-cijfers over het eerste halfjaar een, seizoensfactoren in aanmerking genomen, op zichzelf niet onbevredigend beeld te zien geven voor tapiocaproducten, koffie, vezels en kinabast/kinine. Minder bevredigend was het exportverloop voor palmolie, kapok en peper. Van al deze producten blijft de export (naar hoeveelheid) overigens nog zeer ver bij de vooroorlogse ten achter, over het algemeen ook weer zonder dat bepaalde redenen zijn aan te wijzen, waarom op korte termijn een keer ten goede zou mogen worden verwacht; in algemene zin zou men helaas eerder het tegendeel moeten verwachten.

Wanneer men uit het voorgaande een algemene *conclusie* zou willen trekken, zou dat n.h.v. deze moeten zijn, dat de zeer grote eenzijdigheid van Indonesië's huidige export of m.a.w. het feit, dat, met uitzondering slechts van de rubber (en meer in het bijzonder van de voor prijsfluctuaties zo gevoelige bevolkingsrubber), de export van Indonesië tot dusver kwantitatief nog maar zeer ten dele en zeer moeizaam op gang kwam — zodanig zelfs, dat (exclusief aardolie) thans, zes jaar na het einde van de Japanse overheersing, de totale geëxporteerde hoeveelheid nog niet eens de helft van de vooroorlogse heeft bereikt — tot grote bezorgdheid t.a.v. de verdere ontwikkeling moet nopen: een meer blijvende omkeer in de thans voor een land als Indonesië op zichzelf nog steeds uitzonderlijk gunstige wereldprijsconstellatie zou dit land in wel zeer gevoelige mate treffen op een van zijn meest kwetsbare en essentiële punten: zijn exportpositie. Daar komt nog bij, dat die positie — naar hierboven terloops reeds werd opgemerkt — door de hier te lande heersende kostprijsinflatie (waarvoor het gestegen wereldprijspeil slechts een gedeeltelijke en in verschillende gevallen reeds niet meer toereikende compensatie biedt), waarvan men het eind moeilijk op korte termijn kan verwachten, ook van binnenuit in ernstige en voorshands slechts nog toenemende mate wordt bedreigd.

De import.

Na de voorgaande nogal lang uitgevallen beschouwing nopens de recente ontwikkeling en het perspectief van Indonesië's export moge wat de import betreft — die als „afhankelijk variabele”, in dit verband minder interessant is — worden volstaan met enkele korte opmerkingen, waarna tenslotte nog de resultante van beide — de handelsbalans — de aandacht vraagt.

Mr. Gussenhoven wees er in zijn eerder aangehaalde artikel reeds op, dat de autoriteiten voor 1951 aanvankelijk uitgingen van een importprogramma van R 3.500 mln (deviezenrupiahs) resp. R 2.800 mln; het eerste bedrag stelde daarbij voor hetgeen wenselijk, het tweede bedrag hetgeen minimaal noodzakelijk en tegelijk — in verband met de actuele en de te verwachten verdere ontwikkeling van de deviezenpositie — ook mogelijk werd geacht. Op grond van de cijfers der door het Deviezeninstituut voor goederenimport afgegeven deviezenvergunningen (die helaas niet voor publicatie beschikbaar zijn, maar waarvan genoemde auteur die betreffende de eerste vijf maanden van het kalenderjaar 1951 vermeldde), achtte Mr. Gussenhoven realisatie van een import tot het gestelde bedrag van R 2.800 mln wel mogelijk. Om verschillende redenen meent schrijver dezès echter, dat deze raming te hoog gegrepen zal blijken te zijn en dat een raming voor de werkelijke invoeren in 1951 van omstreeks R 2.200 mln niet ver bezijden de realiteit zal blijken te zijn: Hierbij wordt er dan met name van uitgegaan, dat het havencongestieprobleem dit jaar nog niet in belangrijk meerdere mate tot een oplossing zal komen.

Blijkens onderstaande tabel bedroeg de invoer in het eerste halfjaar 1951 in totaal (exclusief de invoer P-consumptiegoederen, grondstoffen, halffabrikaten en kapitaalgoederen — door de oliemaatschappijen) R 936 mln of gemiddeld per maand R 156 mln.

Invoer excl. aardoliemaatschappijen.

	waarde in mln gld./rup.		gewicht × 1.000 ton	
	totaal	maandgem.	totaal	maandgem.
gem. 1936/41	432	36	1.662	139
1948	881	73	722	60
1949	1.291	108	1.146	96
1950	1.302	109	998	83
1e halfj. 1951	936	156	562	94

Evenzeer als dat bij de uitvoer het geval bleek te zijn bleef de invoer naar gewicht tot dusverre nog aanzienlijk bij de voorlogse ten achter. Er is evenwel sedert begin van dit jaar een opwaartse tendentie waarneembaar. Het lijkt niet onaannemelijk, dat de import als totaliteit (dus afgezien van de samenstelling, die nog steeds vrij sterk afwijkt van die van voor de oorlog) reeds veel dichter tot de vooroorlogse zou zijn genaderd, ware het niet, dat de „doorstroming” van de aangevoerde goederen met name sedert de jongste jaarwisseling in zeer aanzienlijke mate had gestagneerd. Ten gevolge daarvan heeft zich geleidelijk aan in de grote havens — en vooral in Tandjong Priok — een zeer grote hoeveelheid goederen opgestapeld. Onlangs waagden terzake kundigen een taxatie van deze goederen op R 1,2 mrd. Hoewel aan dit cijfer uiteraard geen exacte betekenis mag worden gehecht, geeft het niettemin een aanwijzing voor de orde van grootte van het probleem, waar het hier om gaat.

Ter berekening van de hierboven op R 2,2 mrd gestelde totale invoer in 1951 zou in het tweede halfjaar gemiddeld per maand voor R 210 mln moeten worden ingevoerd, d.w.z. door de douane verwerkt, dus eigenlijk ingeklaard. Dit lijkt, gezien het verloop van de maandcijfers van het eerste halfjaar, geen onmogelijke taak;

	in mln rupiahs	× 1.000 ton
Januari	106,4	56,7
Februari	124,7	55,1
Maart	179,7	109,7
April	149,9	79,2
Mei	181,7	121,0
Juni	192,8	140,7

Gingen de autoriteiten bij de vaststelling van het importprogramma 1951 (met de afgifte van deviezenvergunningen waartegen vorig jaar October een aanvang werd gemaakt) nog uit van een gemiddelde levertijd van omstreeks 3 maanden, geleidelijk als de ze vertgelopen tot gemiddeld omstreeks 5 à 6 maanden (weswege naar verluidt de afgifte van deviezenvergunningen voor invoer onder het bedoelde programma in principe reeds per ultimo Juli jl. — dus na 10 maanden — werd gestaakt). Daardoor zal een aanzienlijk deel van de tegen het invoerplan 1951 afgegeven vergunningen — die met name in de eerste maanden van dit jaar een recordpeil bereikten — eerst in 1952 tot realisatie komen, weswege de feitelijke invoer zich ook zeg het eerste kwartaal 1952 nog wel op een gemiddeld maandbedrag van omstreeks R 200 mln zal kunnen handhaven (nog afgezien dus van de mogelijkheid, dat men tegen die tijd het probleem van de havencongesties wat meer onder de knie zal hebben gekregen; te dien einde werd juist dezer dagen besloten, de voornaamste havens onder eenhoofdige leiding met min of meer dictatoriale bevoegdheden te stellen).

Niet onvermeld mag echter blijven, dat sedert enige tijd de importhandel een zekere aarzeling (en daarnaast ook een apert onvermogen) aan de dag legt om grote bestelposities in te nemen en dat dan ook naar verluidt het bedrag der afgegeven deviezenvergunningen voor goederenimport inmiddels aanmerkelijk gedaald is onder het begin van dit jaar bereikte recordniveau.

Volgens een recente verklaring van importeurszijde zouden verschillende importfirma's — en niet uitsluitend kleinere „newcomers” — sedert enkele maanden met ernstige moeilijkheden te kampen hebben; vele importeurs zouden voorts met zorg de toekomst tegemoet zien.

Terwijl — aldus in het kort de toelichting op deze verklaring — vroeger de importeur over het algemeen een vrij juist inzicht had in hetgeen de markt nodig had en wat zij kon opnemen, is door 1. de grote toeneming van het aantal importeurs en 2. de omstandigheid, dat importeurs geen gegevens hebben t.a.v. de hoeveelheid goederen, die onder vigueur van de zgn. „free list” worden aangekocht, dit inzicht thans voor een groot deel teloor gegaan. Dientengevolge waren importeurs er in vele gevallen, tegen wil en dank, toe gedwongen, zonder een behoorlijke voorafgaande marktanalyse bestellingen in het buitenland te plaatsen. De congestie in de havens en de onveiligheid in het binnenland leidden dikwijls tot een opeenhoping van goederen in bepaalde plaatsen of gebieden en daardoor lokaal tot een zwaar overvoerde markt (typisch voorbeeld: de passer-textiel, de zgn. „prints”).

Daarnaast hebben allerlei feiten en maatregelen (o.a. de lange levertijden, de instelling van het instituut der

deviezenlicenties, het standpunt van de fiscus, dat de door de herwaardering van voorraden in verband met de feitelijke devaluatie van de rupiah verkregen boekwinst onderhevig moet worden geacht aan de heffing van 40 pCt vennootschapsbelasting, de vervroeging — in Februari jl. — van het tijdstip van betaling der deviezenlicenties) geleid tot een ernstige ondermijning van de credit- en liquiditeitspositie van de importhandel. Door de congestie in de havens is bovendien de omloopsnelheid van de goederen en dus van het bedrijfskapitaal van de importhandel aanmerkelijk vertraagd.

Al deze omstandigheden, in combinatie nog met de onzekere en veelszins onoverzichtelijke internationale politieke situatie, hebben importeurs er inmiddels zoals gezegd toe gebracht, de omvang van hun nieuwe bestellingen aanzienlijk terug te brengen.

De handelsbalans.

Zoals op grond van een recordopbrengst van de export in het eerste halfjaar en daartegenover de nog steeds uitgebleven drastische oplossing van het havencongestieprobleem wel reeds was te verwachten, blijkt de handelsbalans over de eerste helft van dit jaar een zeer groot actief saldo te hebben geleverd, groter zelfs dan in het gehele jaar 1950. De cijfers zijn als volgt (in mln rupiahs, excl. deviezenlicenties en excl. aardoliemaatschappijen):

	Import	Export	Saldo
gem. 1936/41	432	698	+ 266
1947	654	277	— 377
1948	881	780	— 101
1949	1.291	1.065	— 226
1950	1.302	2.203	+ 901
1e halfj. 1951	936	2.002	+ 1.066

De hierboven vermelde taxatie van de in de havens opgeslagen goederen op R 1,2 mrd, hoezeer ook slechts bedoeld als een grove benadering, rechtvaardigt niettemin de stelling, dat, zou de „doorstroming” van de uit het buitenland aangevoerde goederen niet in zo ontzaglijke mate hebben gestagneerd, er van het actieve saldo van de handelsbalans in de verslagperiode, de recordopbrengst van de export ten spijt, niet zo heel veel zou zijn overgebleven; hetzelfde geldt, zij het in mindere mate, trouwens ook voor het saldo van 1950, toen er nl. ook reeds van geleidelijk toenemende congestie sprake was, hoewel deze factor in effect voor de handelsbalans toen waarschijnlijk nog werd overtroffen door een andere factor, t.w. de geringere aanvoer uit het buitenland.

Het lijkt niet verantwoord, reeds nu een verwachting uit te spreken t.a.v. de ontwikkeling van de handelsbalans in het lopende tweede halfjaar. Wel zijn er zoals hierboven bleek goede gronden om te verwachten, dat de (statistische) exportopbrengst over het tweede halfjaar (aanmerkelijk) bij die over het eerste halfjaar ten achter zal blijven, maar veel meer zal het eindresultaat kunnen variëren naar gelang van de mate, waarin men het congestieprobleem tot een oplossing zal weten te brengen.

Djakarta, medio September 1951.

J. H. SPIEGELBERG.

Beperkte toepassingsmogelijkheden van de berekeningen van het nationaal inkomen

Op het eerste gezicht is de veronderstelling, dat de uitkomsten van de berekeningen omtrent de verdeling van het nationaal inkomen aanwijzingen zouden kunnen opleveren voor het bepalen van de grote lijnen der loonpolitiek niet verwerpelijk. De loonpolitiek is immers een systeem van maatregelen, dat mede beoogt een billijke verdeling van de koek onzer nationale welvaart te bevorderen. Indien zou blijken, dat dit nieuwste snuffje der

economische wetenschap een betrouwbaar inzicht zou kunnen geven in de quantitative verschuivingen tussen de inkomens van verschillende bevolkingsgroepen, bijv. tussen landbouw en industrie, tussen de productieven en inproductieven of tussen de loontrekkers en zelfstandigen, dan zou deze vinding zonder bedenking als een aanwinst van onze economische apparatuur kunnen worden beschouwd. Er zijn echter bedenkingen. Deze betreffen niet

zo zeer de berekeningen zelve, doch het gebruik, dat er van wordt gemaakt. In tweeërlei opzicht behoort o.i. met deze berekeningen voorzichtigheid te worden betracht. In de eerste plaats bestaat, zoals nader zal worden toegelicht, twijfel of de berekende kwantitatieve verschuivingen wel een juist beeld geven van de werkelijke verschuivingen tussen de inkomensgroepen. In de tweede plaats moet het voorbehoud worden gemaakt, dat cijfers en verhoudingsgetallen niet voldoende zijn voor de beoordeling van de berekende verschuivingen.

Teneinde onze bedoeling te verduidelijken wordt er aan herinnerd, dat het nationaal inkomen wordt gedefinieerd als de netto waarde van alle in Nederland voortgebrachte goederen en diensten vermeerderd met het netto bedrag van uit het buitenland ontvangen inkomsten (exclusief overzeese gebiedsdelen). Dit nationaal inkomen is evenals zijn samenstellende delen een complex-gegeven, dat is gebaseerd op statistische waarnemingen, welke met behulp van vele schattingen tot een samenhangend geheel zijn verenigd. Het kan volgens verschillende methoden worden berekend. De uitkomsten zijn echter niet dezelfde. Het nationaal inkomen kan worden verkregen door toepassing van de zgn. objectieve methode, d.w.z. door het samenstellen van de bijdragen der afzonderlijke bedrijfstakken aan het nationaal inkomen. Ook kan de zgn. subjectieve methode worden gebruikt door de som van alle individuele inkomens te vermeerderen met de collectieve inkomens, waaronder het inkomen van de Overheid en te verminderen met de overgedragen inkomsten (belastingen, pensioenpremiën). Tenslotte kan het nationaal inkomen worden gevonden door samentelling van de inkomens der productiefactoren: grond, kapitaal en arbeid. Vergelijkt men de uitkomsten der berekeningen over verschillende jaren, dan treden zowel in het nationaal inkomen als in de inkomens der samenstellende groepen verschuivingen op, die met behulp van verhoudingscijfers kunnen worden gemeten.

Niemand behoeft zich er over te verwonderen, dat onder de invloed van de na-oorlogse structuurwijzigingen, waarbij de concurrentie van groepsbelangen de individuele concurrentie overschaduwde, grote belangstelling bestaat voor dergelijke cijferreeksen. Zij pretenderen immers veranderingen in het aandeel van de verschillende bevolkingsgroepen in het nationaal product in exacte cijfers te kunnen uitdrukken. Dergelijke cijfers, ontsproten aan een niet gemakkelijk te controleren wetenschappelijk onderzoek, hebben een ongemeen suggestieve werking. Zij zullen politici in het geweer roepen, die menen dat de belangen van bepaalde bevolkingsgroepen in het nauw dreigen te komen. Aan deze cijfers zullen argumenten worden ontleend, waarmee invloed op de Regering zal worden uitgeoefend, om maatregelen te treffen ten behoeve van de betrokken groepen der bevolking. Indien echter de cijfers geen juist beeld geven van de werkelijke verhoudingen of de conclusies voorbarig worden getrokken is dit niet ongevaarlijk voor de goede verstandhouding tussen de bevolkingsgroepen en ruimer gezien voor het welzijn van het land.

Het gebruik, dat van deze cijfers kan worden gemaakt, maakt het nodig er op te wijzen, dat degenen, die zich met de onderhavige berekeningen bezig houden, een zeer verantwoordelijk werk verrichten. Men kan hen onderscheiden in twee groepen. De eerste groep omvat de statistici en economen die betrokken zijn bij de berekening van het nationaal inkomen, het samenstellen der nationale jaarrekeningen en het opmaken van het nationaal budget. Hun streven zal in de eerste plaats gericht zijn op de wetenschappelijke toetsing der berekeningen en pas daarna op het geschikt maken van deze berekeningen voor doeleinden van economische en sociale politiek. De tweede groep, nl. de bedrijfs-economen en politici, zullen uit de aard hunner meer op de praktijk gerichte instelling de statistisch-economische

problemen, verbonden aan de berekening van het nationaal inkomen, op andere wijze benaderen. Deze groep zal, na zo goed mogelijk kennis te hebben genomen van de statistische finesses, zich vooral interesseren voor de interpretatie der met deze berekeningen verkregen uitkomsten. Zij zullen zich afvragen, op welke wijze de door de statistici geconstateerde kwantitatieve verschuivingen tussen de groepsinkomens kunnen worden ontleed in onderdelen ten einde na te gaan welke betekenis aan de verschuivingen mag worden gehecht. Voorts zullen zij de uitkomsten toetsen aan andere gegevens van statistische aard en aan hun ervaringen op het terrein der economische en sociale politiek.

Bij deze poging om te komen tot een beoordeling van de bruikbaarheid van de berekende verschuivingen tussen de collectieve groepsinkomens voor doeleinden van economische en sociale politiek doen zich enige moeilijkheden voor, welke kunnen worden toegelicht aan de hand van een interessante berekening van de heer J. C. Wijnmaalen, gepubliceerd in „E.-S.B.” van 25 Juli jl. Wijnmaalen geeft in zijn artikel een verdere uitwerking van de in het advies van de S.-E.R. inzake de in de naaste toekomst te voeren loon- en prijspolitiek van Februari 1951, opgenomen cijfers betreffende de verdeling van het nationaal inkomen, waaruit zou blijken, dat in de jaren 1947 tot en met 1950 een verschuiving ten nadele van de loontrekkers zou zijn opgetreden. De schrijver geeft op deze berekening weinig commentaar. Hij trekt echter o.i. enigszins voorbarig de conclusie, dat de berekening gebruikt kan worden bij loonpolitieke onderhandelingen. Immers — zo voegt hij daaraan toe — indien men beschikt over kwantitatieve gegevens betreffende de verdeling van het nationaal inkomen, is het mogelijk zich een beeld te vormen van de relatieve inkomenspositie van de samenwerkende groepen, bijv. loontrekkers en zelfstandigen.

De schrijver, die reeds een zeer moeilijke en belangwekkende berekening heeft uitgevoerd, maakt hier o.i. een gedachtesprong door na te laten zich in een interpretatie van zijn cijfers te verdiepen. Indien hij dit had gedaan, zou hij misschien ook tot de conclusie zijn gekomen, dat de berekende totale inkomens van de groep loontrekkers en de groep zelfstandigen in principe onvergelijkbaar zijn, omdat de samenstelling van bedoelde inkomensgroepen verschillend is. Terwijl het inkomen der loontrekkers bestaat uit arbeidsloon inclusief sociale lasten is het inkomen der zelfstandigen samengesteld uit ondernemersloon, rente van het in de onderneming gestoken kapitaal; eventuele huren en pachten en een deel, dat dient om het ondernemersrisico te dragen. Daarbij komt, dat het eventueel voor vergelijking met het arbeidsloon in aanmerking komende bestanddeel — het ondernemersloon — niet in een individueel geval, dus zeker niet voor de gehele groep zelfstandigen is te berekenen. Het is dus niet juist, dat Wijnmaalen het totaal ondernemersinkomen plus ingehouden winst vergelijkt met het groepsinkomen van loontrekkers. Nu de schrijver dit toch doet, behoeft het niet te verwonderen, dat volgens zijn gegevens, het aandeel van de zelfstandigen in het nationaal inkomen in de jaren 1947-1950 groter wordt, omdat in het aan de zelfstandigen toegerekende bedrag behalve de kapitaal-rente, pachten en huren, de reserveringen zijn opgenomen, waaruit investeringen zijn gefinancierd, die in die jaren f 1 à 1½ mrd per jaar bedroegen.

Er zijn echter nog meer redenen tot twijfel of de onderhavige berekeningen wel geschikt zijn voor het gestelde doel. Aan zijn berekening wordt ten grondslag gelegd de verdeling van het nationaal inkomen in de productiefactoren, grond, kapitaal en arbeid. In feite voegt hij het inkomen uit grond en kapitaal, alsmede de bedragen, welke dienen tot het dekken van het ondernemersrisico, samen tot een post: het inkomen der zelfstandigen. Uit

de toelichting op de berekeningen van het nationaal inkomen no 7-der monografieën van de Nederlandse-conjunctuur blijkt echter, dat het niet mogelijk is de ondernemersinkomens direct te ramen, zodat uit deze opstelling geen onafhankelijke schatting van het nationaal inkomen resulteert. De ondernemersinkomens zijn gevonden als sluitpost, door de bekende posten in mindering te brengen op het nationaal inkomen, dat is berekend als het gemiddelde van de uitkomst verkregen met de berekening van het nationaal inkomen volgens de objectieve methode en van die volgens de subjectieve methode.

Zonder onze lezers verder te vermoeden met de uiteenzetting van statistische complicaties mag o.i. uit het voorgaande de conclusie worden getrokken, dat met alle waardering voor verrichte arbeid de berekende verschuivingen tussen de groepsinkomens van zelfstandigen en loontrekkers, zowel door de samenstelling van de daaraan ten grondslag liggende totalen, als door de beperkte mogelijkheden der statistische methoden geen voldoende exact beeld geven van de werkelijke verhoudingen. Zij mogen daarom o.i. niet gebruikt worden bij loonpolitieke onderhandelingen. Toch zouden wij het artikel van Wijnmaalen te kort doen indien wij geen uiting geven aan waardering voor de ingenieuze wijze, waarop de schrijver door rekening te houden met de inkomensoverdrachten uit de functionele inkomensverdeling, de secundaire inkomensverdeling, dat is het inkomen dat voor besteding in aanmerking komt, affeidt.

Thans rest ons de conclusies, welke Wijnmaalen uit zijn berekeningen meent te moeten trekken, nader te bezien. Deze conclusies betreffen vooral het aandeel van de loontrekkers in het nationaal inkomen. Zij confronteren ons met de, op grond van het aantal inkoop van de zelfstandigen te kort doen indien wij geen uiting geven aan waardering voor de ingenieuze wijze, waarop de schrijver door rekening te houden met de inkomensoverdrachten uit de functionele inkomensverdeling, de secundaire inkomensverdeling, dat is het inkomen dat voor besteding in aanmerking komt, affeidt.

Thans rest ons de conclusies, welke Wijnmaalen uit zijn berekeningen meent te moeten trekken, nader te bezien. Deze conclusies betreffen vooral het aandeel van de loontrekkers in het nationaal inkomen. Zij confronteren ons met de, op grond van het aantal inkoop van de zelfstandigen te kort doen indien wij geen uiting geven aan waardering voor de ingenieuze wijze, waarop de schrijver door rekening te houden met de inkomensoverdrachten uit de functionele inkomensverdeling, de secundaire inkomensverdeling, dat is het inkomen dat voor besteding in aanmerking komt, affeidt.

het reëel nationaal inkomen, per hoofd van de bevolking volgens „Statistisch Bulletin 1950”, no 37 in de jaren 1947, 1948 en 1949 steeg van 94 tot 102 tot 110.

De verklaring van het feit, dat de uitkomsten van Wijnmaalen slecht schijnen te passen in het kader van uit andere bronnen bekende statistische gegevens, is, zoals wij reeds uiteenzetten, dat in het inkomen der zelfstandigen bestanddelen zijn opgenomen, welke een juiste vergelijking met het totaal inkomen der loontrekkers onmogelijk maken.

Men kan niet zeggen, dat Wijnmaalen niet inziet, dat het groepsinkomen van arbeiders en zelfstandigen niet zonder rekening te houden met bijzondere factoren met elkaar mogen worden vergeleken. Integendeel. Hij merkt op, dat men bij de beoordeling van de cijfers er rekening mede dient te houden, dat uit het ondernemersinkomen ook investeringen dienen te worden gefinancierd, hetgeen niet het geval is voor het looninkomen. In plaats van hieruit de juiste gevolgtrekking te maken en te bedenken, dat de thans geïnvesteerde bedragen aan aanmerkelijke risico's onderhevig zijn, zodat zij ook om deze reden voor een vergelijking niet mee mogen tellen, constateert hij, dat de cijfers voor de loontrekkers nog ongunstiger zijn dan uit de berekeningen blijkt, omdat de omvang van de groep der zelfstandigen sedert 1938 ongeveer gelijk is gebleven, terwijl het aantal loontrekkers in verhouding tot de gehele bevolking is toegenomen. Deze opmerking is misschien juist voor de jaren in en kort na de tweede wereldoorlog, maar gaat voor de jaren na 1947 o.i. niet op.

De hierboven aangevoerde argumenten tonen o.i. aan, dat het verstandig is voorzichtigheid met de onderhavige berekeningen te betrachten. Het is jammer, dat de schrijver heeft gemeend aan zijn in vele opzichten zo interessante berekening de conclusie te moeten verbinden, dat deze geschikt zou zijn om te worden gebruikt bij loonpolitieke onderhandelingen. Voor dit doel achten wij de berekening niet bruikbaar. Wij achten het gevaarlijk voor het land, indien de mening mocht post vatten, dat op grond van een vermeende verschuiving in de verdeling van het nationaal product ten nadele van de loontrekkers loonpolitieke maatregelen nodig zouden zijn om de verhoudingen ten gunste der loontrekkers te wijzigen.

Hoewel wij ons enige kritische opmerkingen veroorloofden met betrekking tot de onderhavige berekeningen is het niet onze bedoeling de wetenschappelijke waarde van de berekeningen omtrent de samenstelling van het nationaal inkomen in twijfel te trekken. Evenmin willen wij ontkennen, dat deze berekeningen, mits voorzien van een deugdelijk commentaar, voor tal van doeleinden nuttig kunnen zijn. Wij menen echter, dat naast minutieuze statistische arbeid een diepgaande studie van de interpretatie der verkregen uitkomsten nodig is. Het is van belang, dat aan deze studie, welke reeds van verschillende zijden is aangevat²⁾ een ruime bekendheid wordt gegeven, opdat worde voorkomen, dat verkeerde inzichten postvatten, welke kunnen ontstaan bij oppervlakkige kennisneming van de uitkomsten dezer berekeningen.

Amsterdam.

J. H. VAN HOLTHE TOT ECHTEN.

Primaire loonquote ¹⁾	Secundaire loonquote ¹⁾		Reëel arbeidsinkomen van mannelijke industrie-arbeiders van 21 jaar 'en ouder van gezinnen met met 2 kinderen ²⁾			
			I	II	III	
1938	50,4	56,3				
1946			Sept./Oct. '46	114.	105	109
1947	51,4	56,9	Sept./Oct. '47	120	110	115
1948	50,3	54,8	November '48	121	110	115
1949	48,5	53,2	Sept./Oct. '49	118	107	113
1950	47,8	51,8	Oct. '50	117	104	110

I prijsindex vooroorlogs levensmiddelenpakket 1938/39.
 II „ „ na-oorlogs levensmiddelenpakket 1946.
 III „ „ combinatie van I en II.

¹⁾ Wijnmaalen in „E.-S.B.” van 25 Juli 1951.

²⁾ Advies loon- en prijspolitiek van de Sociaal-Economische Raad, Februari 1951.

¹⁾ „De ontwikkeling van het reële arbeidersinkomen in Nederland” door Dr J. E. van Dierendonck in „E.-S.B.” van 20 September 1950, blz. 752.

²⁾ „Verwerving van eigendom in nieuwe investeringen door arbeiders” door Drs J. Goedhart in „E.-S.B.” van 1 Augustus 1951; „Het delen door werknemers in investeringen”. R.K. Werkgevers van 12 Juli 1951 en 23 Augustus 1951; Het Rapport van de Werkgroep Bestudering Agrarisch Inkomen.

De nationale rekeningen van Nederland

Het is zeer te waarderen, dat Dr Derksen in „E.-S.B.” van 1 Augustus jl. kritische aandacht heeft willen schenken aan de publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek „De nationale jaarrekeningen, doeleinden, problemen, resultaten”. Ik stel er prijs op met een enkel woord op zijn beschouwingen in te gaan¹⁾.

De zin van een rekeningstelsel.

Dr Derksen maakt vooreerst een opmerking omtrent de theoretische grondslagen van het werk, dat mijn Bureau op dit terrein verricht. Zijn gedachtengang is: men moet eerst komen tot een scherpe definiëring van de begrippen, welke men zal gaan hanteren, eerst daarna is de statistische uitwerking aan de beurt. Wie begint met het uitvoerende werk leidt de aandacht af van het fundamentele onderzoek, dat prioriteit moet genieten. Daarmede formuleert Dr Derksen een methodisch beginsel, waarover wel geen verschil van mening zal bestaan.

Wat leert nu echter de practijk? Er is over de begrippen, welke hier in het geding zijn, in de economie veel gedacht en geschreven. Maar hun exacte inhoud krijgen deze begrippen eerst in de weg der toepassing op concreet statistisch materiaal. Daarbij rijzen de vragen, daarbij moeten antwoorden worden beproefd. Men komt bijv. te staan voor de vraag, of de prestaties van de Overheid als dienstverlening aan consumenten moeten worden beschouwd. Van probleem tot probleem gaande bouwen de statistische onderzoekers het begrip op. De weg van het onderzoek zal dan ook waarschijnlijk het best als volgt worden geformuleerd: de onderzoeker begint met een voorlopige, nog weinig omlijnd, voorstelling, hij vult deze en verfijnt haar bij de toepassing op het statistisch materiaal en draagt zo wezenlijk bij tot de begripsvorming. De statistiek heeft in het algemeen belangrijk bijgedragen tot de exacte omschrijving van de begrippen op de terreinen van haar onderzoek. Zij is ook op het onderhavige gebied niet „van weinig nut”, ze is een zeer belangrijke stimulans. Dat de statisticus de door hem gevonden oplossingen van definitieve vragen gaarne weer aan het critisch oordeel van de economen onderwerpt, spreekt vanzelf.

Met name op het gebied van de rekeningenstelsels verkeren wij nog in het stadium van zulk een gedachtenwisseling. Het werk is nog jong en er treden in de gebruikte begrippen en indelingen nog wel eens verschuivingen op. Wil men een voorbeeld? De monografie onderscheidt a. lonen, salarissen enz., b. sociale lasten, c. winsten e.d. In het gebruik meende men hier een indeling van het inkomen te vinden over loontrekkers en ondernemers. Aan de hand van de lessen der theoretische economie, welke de begrippen: functioneel, categoriaal en personeel in dit verband hanteert, werd besloten de in de nationale jaarrekening gevolgde indeling duidelijk als een functionele te karakteriseren en te onderscheiden: a. beloning voor de productiefactor „arbeid”²⁾, b. beloning overige productiefactoren.

Wij hopen met de toetsing van de statistische resultaten aan de theoretische eisen voort te gaan.

Het nationale inkomen tegen marktwaarde en tegen factorkosten.

Hierbij ontmoeten wij de vraag, of het inderdaad bevredigend is, dat er thans twee begrippen nationaal inkomen naast elkaar staan: dat „tegen factorkosten” en dat „tegen marktprijzen”, waarbij het nationale product resp. wordt gewaardeerd tegen de, bij de productie gevormde,

inkomens en tegen de prijzen, waarvoor de producten worden verkocht. Het verschil tussen de ene en andere berekeningswijze wordt veroorzaakt door indirecte belastingen en overheidssubsidies, welke op de eerste calculatie niet, op de andere wel inwerken. De eerste methode geeft het economisch meest bevredigende inkomensbegrip. Men kan moeilijk beweren, dat bijv. de verhoging van de omzetbelasting het totale inkomen van ons land zou opvoeren. Wanneer het Centraal Bureau voor de Statistiek nochtans tevens het andere begrip hanteert, vindt dit zijn verklaring in het feit, dat de marktprijs zulk een belangrijke economische factor is. Hij beslist over omvang van consumptie en productie. Vraag- en inkomenselasticiteit kunnen slechts met inachtneming van deze factor worden berekend. De tweede becijferingsmethode geeft dus de beste aansluiting bij het economisch onderzoek.

Detailopmerkingen.

Dr Derksen maakt nu verder een aantal detailopmerkingen, welke mij nopen in enkele bijzonderheden van het gevolgde rekeningsysteem af te dalen. Onder inkomens van „verbruikers” worden mede gerekend de niet-uitgekeerde winsten van naamloze vennootschappen, die dus in de nationale rekeningen aan de aandeelhouders worden toegedacht. In de monografie is dit gemotiveerd als volgt (blz. 24-25).

„De winsten, ondernemersinkomen e.d., omvatten ook de reserveringen van naamloze vennootschappen en de reserveringen van andere bedrijven. In principe zouden deze kunnen worden beschouwd als transacties met de balansmutatierekening, en de reserveringen van N.V.'s zouden ook op die wijze behandeld kunnen worden. Er is echter geen enkele basis te vinden voor een splitsing van de reserveringen voor de niet-N.V.'s in inkomen van de eigenaar en besparingen van het bedrijf. In het eerste geval wordt boekhoudkundig de gehele winst aan de eigenaar uitgekeerd, die daarvan het door hem bespaarde bedrag aan de balansmutatierekening doorgeeft: in het tweede geval zou de reservering direct van de exploitatierekening (van het bedrijf) naar de balansmutatierekening moeten worden overgebracht, terwijl alleen het inkomen dat na reservering overblijft van het bedrijf naar de eigenaar gaat. Iedere veronderstelling over de omvang van deze reserveringen van niet-N.V.'s is echter volkomen willekeurig. De oplossing van dit probleem is aldus gekozen, dat de reserveringen, ook die van N.V.'s, worden geacht te zijn uitbetaald aan de verbruikers, zodat alle besparingen in de bedrijven via de verbruikersrekening naar de balansmutatierekening worden geboekt”.

Hieraan behoeft weinig toegevoegd te worden; de gevolgde methode is m.i. consequent. Het ligt overigens wel in het voornemen de post winsten; reserveringen, ondernemersinkomen e.d. in de toekomst te splitsen.

De berekening van het nominaal „persoonlijk inkomen” uit het inkomen van de verbruikers is inderdaad mogelijk. Maar er zijn nog meer correcties voor nodig dan alleen de aftrek van reserveringen van N.V.'s, bijv. wegens het inkomen van stichtingen, de winstbelastingen en de verdraging tussen het vervallen van dividenden en de uitkering er van.

Aangaande de verzekeringsfondsen vraagt Dr Derksen, of het uit economisch oogpunt wel zin heeft een scheiding te maken tussen de sociale verzekeringsfondsen (i.e. de Ongevallenfondsen, het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds) en de Overheid. Ik meen deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden. De indeling van de economische subjecten in sectoren, zoals die voor de nationale rekeningen is toegepast, is een functionele indeling; de lichamen, die administratief onder het begrip Overheid vallen, worden dus voor de nationale rekeningen onderscheiden in drie groepen:

- de lichamen, die de eigenlijke overheidstaak uitvoeren;
- de overheidsbedrijven;
- de sociale fondsen.

Er zij voorts nog gewezen op het feit, dat de Ongevallenfondsen slechts gedeeltelijk overheidsfondsen zijn, een deel van de uitvoering van de Ongevallenwetten is immers

¹⁾ Bij de samenstelling van dit artikel ontving ik medewerking van Dr H. C. Kuiler en de heer C. A. Oomens.

²⁾ Om statistische redenen voorlopig nog zonder de beloning voor de arbeid van de zelfstandige ondernemers.

overgelaten aan particuliere bedrijven. De sector Verzekeringsfondsen, waarin naast de genoemde sociale en pensioenfondsen, voor de levensverzekeringmaatschappijen behoren, is overigens een sector, die in de meeste landen in het geheel niet wordt onderscheiden. Ik geloof echter, dat het inzicht in bepaalde economische verschijnselen grotendeels verloren gaat, indien deze sector zou verdwijnen. Men denke bijv. aan de grote betekenis van het collectieve sparen.

Het standpunt, dat in de monografie is ingenomen t.o.v. de overheidsuitgaven voor de aanleg van wegen, bruggen e.d. wijkt zonder twijfel af van de gangbare opvattingen. Dit is evenwel geschied om nationaal vermogen en nationaal inkomen in onderling verband te kunnen zien. De definitie van het nationaal inkomen, zoals door het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruikt, luidt als volgt:

„Het nationaal vermogen omvat het in geld gemeten geheel der aan de economische subjecten van een bepaald land op een bepaald tijdstip toebehorende goederen, welke in geld gewaardeerd inkomen geven”³⁾.

Het verband is duidelijk: goederen, welke geen in geld gewaardeerd inkomen opleveren, zijn niet tot het nationale vermogen gerekend.

Op grond hiervan is ook de waarde van duurzame consumptiegoederen, zoals kleding, schoeisel, rijwielen, auto's (geen bedrijfsauto's), niet in de waarde van het nationale vermogen opgenomen. Het overheidsbezit — wegen, bruggen, militaire installaties e.d. — wordt voor de berekening van het nationaal inkomen volgens internationale afspraken niet als „rendabel” beschouwd in die zin, dat een „toegerekende” rente als opbrengst er van in het nationale inkomen wordt begrepen. De consequentie hiervan is, dat de overheidsbezittingen worden behandeld als bovengenoemde duurzame consumptiegoederen en geen deel uitmaken van het nationaal vermogen.

Toeneming van dit overheidsbezit is derhalve geen investering, maar overheidsconsumptie⁴⁾. Hierbij moet ik wel opmerken, dat ook een tegenovergestelde opvatting zeer wel verdedigbaar is. Men kan wegen, bruggen, ijskassen e.d. volgens een andere zienswijze tot het nationaal vermogen rekenen. Een *geldinkomen* geven ze dan echter ook niet; wel kan men — en een enkele maal zijn dergelijke berekeningen ook wel eens verricht — een inkomen uit dergelijk bezit calculeren. Wij komen hier echter op een mogelijk grensgebied. De welvaart van een land wordt immers door dit bezit vergroot; maar in het nationaal vermogen, resp. in het nationaal inkomen, komen zij niet tot uitdrukking. Dit is dan ook een reden te meer om het hanteren van het nationaal inkomen als maatstaf voor de welvaart met zeer grote omzichtigheid te doen geschieden.

De opmerking over de overheidsrekening vereist weinig commentaar; de overheidsboekhouding, speciaal die van de lagere publiekrechtelijke lichamen is in haar huidige vorm zeer moeilijk aan te passen aan de eisen van de nationale rekeningen; als gevolg hiervan moet voor een aantal posten met opgaven op kasbasis volstaan worden. Belastingen, met name de directe belastingen, kunnen op vele wijzen in het systeem van de nationale rekeningen worden opgenomen. De belangrijkste methoden worden hieronder genoemd.

In de overheidsrekening van een bepaald jaar kunnen worden opgenomen:

1. de kasontvangsten van de verschillende belastingen;
2. het bedrag van de verschuldigd geworden belastingen, waarbij dit weer op verschillende manieren gedefinieerd kan worden;
 - a. het belastingbedrag, dat t.z.t. verschuldigd zal worden,

den, berekend over het inkomen (of een andere maatstaf) verdiend in het betrokken jaar,

- b. de in het betrokken kalenderjaar opgelegde aanslagen,
- c. de in het betrokken kalenderjaar, of in de daaraan voorafgaande periode, opgelegde aanslagen, voor zover deze in het kalenderjaar betaald moeten worden. Hierbij wordt dus bijv. voor de inkomstenbelasting rekening gehouden met de perioden van vijf maanden, waarover de betaling verdeeld mag worden.

Aan de laatste methode geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek de voorkeur, maar de uiteindelijke keuze zal afhangen van het internationaal overleg, dat ter zake wordt gevoerd.

De personele belasting naar de grondslag huurwaarde is als directe belasting beschouwd. Dr Derksen ziet deze als een verbruiks-, dus als een indirecte belasting. De behandeling als directe belasting is gebaseerd op drie overwegingen:

- a. de indirecte belastingen vormen een onderdeel van de prijs van de producten, waarop zij drukken (accijns op tabak, omzetbelasting). Dit geldt niet voor de personele belasting;
- b. de huurwaarde, basis voor de aanslag, kan beschouwd worden als een verbruiksuitgave, maar even goed als een gemakkelijk waarneembare maatstaf voor de welstand;
- c. de wijze van heffing is, belastingtechnisch gezien, geheel gelijk aan die van de directe belastingen!

De aanbevelingen van het Internationale Monetaire Fonds voor de samenstelling van de betalingsbalans levere een opstelling, die in grote trekken overeenstemt met de rekening Buitenland van de nationale rekeningen.

Het I.M.F. beschouwt evenwel de binnenlandse goudbeweging, in casu het beschikbaar komen van goud bij de centrale bank, als een toeneming van de vorderingen op, en dus als een transactie met het buitenland. Het gaat m.i. echter niet aan het opbaggeren van goud uit de Nieuwe Waterweg of de opbrengst van de goudmijnen in Zuid-Afrika te boeken als een transactie met het buitenland!

Betalingsbalanstechnisch kan men aantonen, dat door een dergelijke goudvermeerdering de positie t.o.v. het buitenland wordt verbeterd. Er vindt echter geen transactie met het buitenland plaats. De behandeling van deze en dergelijke posten zal dan ook geheel moeten afhangen van het specifieke doel, dat men nastreeft. Dat dit doel in de nationale rekeningen een ander is dan dat van het I.M.F. is duidelijk.

Indien er in het rekeningenstelsel een onzekerheidsmarge wordt opgegeven, ligt het gegeven cijfer tussen de minimale en maximale ramingen; de foutenmarge geldt dus naar beide zijden van de schatting.

Bij de aftrek van afschrijvingen (depreciatie is m.i. een americanisme) wordt gestreefd naar een raming op basis van de vervangingswaarde. Over de waarde van de gegeven cijfers kan men van mening verschillen; een discussie hierover zou echter de beschikbare ruimte in dit tijdschrift verre overschrijden. De vergelijking van de cijfers voor de afschrijvingen op onroerende goederen (vnl. woningen) en in de nijverheid lijkt mij zeer redelijke resultaten op te leveren:

	1938	1947
	(in mln gld.)	
Afschrijving:		
onroerende goederen	60	218
nijverheid	194	485

Hierbij dient bedacht te worden, dat het aantal woningen in 1947 practisch even groot was als in 1938, maar dat de

³⁾ Statistische en Econometrische onderzoeken, N.R. jaargang 2, No 3, September 1947.

⁴⁾ Zie ook Dr D. B. J. Schouten: „Overheidsfinanciën in de volkshuishouding”, blz. 16.

woningen intensiever bewoond worden, zodat een grotere afschrijving nodig is. Voorts zijn de bouwkosten van 1947 ten opzichte van 1938 ongeveer verdrievoudigd.

De afschrijvingen in de nijverheid zijn daarentegen niet zo sterk gestegen, omdat het productie-apparaat veel sterker heeft geleden dan de woningvoorraad (snellere slijtage, wegvoeringen) en dus in 1947 minder groot was dan in 1938.

De interest verschuldigd op de leningen aan Indonesië is begrepen in het nationaal inkomen van Nederland. Dit is een formeel juiste behandeling van deze post, die echter, zoals Dr Derksen terecht opmerkt, weinig reëel is, wanneer de debiteur zijn verplichtingen niet nakomt. Het ligt in het voorname deze — kleine — correctie in de berekening van het nationale inkomen aan te brengen.

De berekening van het reële nationale inkomen.

Dr Derksen's critiek gaat voort met enkele opmerkingen over de berekeningen van het reële nationale inkomen. Ter voorkoming van een misverstand, dat naar mij bleek reeds gerezen is, zij er op gewezen dat hetgeen volgt dus geen betrekking heeft op de nationale rekeningen als zodanig. Zelfs indien de hier gegeven critiek volledig zou worden overgenomen, dan zou dit aan de berekening van het *nominale* nationale inkomen, het geldbedrag van het nationale inkomen, dus, niets veranderen.

Enkele detailopmerkingen mogen hier voorafgaan. De bijdrage van woningen, waarin meer dan één gezin woont, tot het reële nationale product is gesteld op 125 pCt van die bij normale bewoning. De waarde van de productie — de huur — is onafhankelijk van deze veronderstelling bepaald, en het inkomen van de huiseigenaar wordt dus door deze keuze niet beïnvloed.

In de meeste woningen, waar samenwoning mogelijk is, zijn bij normale bewoning kamers, die niet zeer druk gebruikt worden. Bij samenwoning wordt deze reserve benut, de woning wordt intensiever bewoond. Twee gezinnen hebben thans dus profijt van de woning, maar ieder minder dan tevoren het ene gezin, dat er woonde. De omvang van de dienst, welke de beide gezinnen van de huiseigenaar kópen, wordt nu gesteld op 1,25 maal de dienst die het huis leverde, toen er slechts één gezin in woonde. Dit getal is niet willekeurig gekozen maar geraamd aan de hand van calculaties van de extra-kosten voor de huiseigenaar. Met kwaliteitsvermindering is hierbij — uiteraard globaal — rekening gehouden.

De bijdrage van de handel tot het nominale inkomen was aanvankelijk zeer globaal bepaald; later zijn verbeterde berekeningen uitgevoerd, die de resultaten echter weinig beïnvloedden. De inkrimping van de internationale handel, waarmede vermoedelijk bedoeld is de zgn. driehoekshandel, is afzonderlijk in rekening gebracht. De consumptie-uitgaven in constante prijzen zijn berekend uit de waarde van de consumptie en de prijsindexcijfers van het gezinsverbruik.

Ten slotte een belangrijk punt, nog steeds de berekening van het reële nationale inkomen betreffende. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft de overheidsprestaties als dienstverlening in de zin van bevrediging van finale behoeften aangemerkt. Dr Derksen acht het juistere ze te behandelen als „noodzakelijke bedrijfskosten voor de volkshuishouding als geheel”. Volgt men dit systeem dan huldigt men dus de gedachte, dat de diensten van de Overheid slechts indirect tot de productie bijdragen, nl. door de betekenis, die ze hebben voor de productie van goederen, maar geen directe bijdrage tot de verhoging van de welvaart leveren. Het verschil krijgt bijzondere betekenis in verband met de toenemende militaire inspanning. Leveren de militairen een bijdrage tot het nationale product? De vraag is door het Centraal Bureau voor de Statistiek bevestigend beantwoord: ze zijn op dezelfde wijze behandeld als politie-agenten, doktoren, leraren, gevangenisbewaarders,

kunstenaars en al die anderen, die weliswaar niet rechtstreeks tot de goederenproductie bijdragen maar wier prestaties in het grote geheel der nationale krachtsinspanning een plaats hebben. Indien het Nederlandse volk deze militairen in het belang van zijn gevoel van nationale veiligheid *niet* positief waardeerde, ze alleen maar als een kosten- niet als een prestatieverhogende factor aanmerkte, waarom zou het deze jongemannen dan uit hun arbeid oproepen tot het vervullen van deze „dienst aan het Vaderland”?

Zouden de prestaties van de militairen niet als een afzonderlijke bijdrage tot de productie worden beschouwd, dan zou dit ook gelden voor de productie van militaire goederen; deze productie zou dan eveneens bij de berekening van de omvang van de nationale productie achterwege moeten blijven, evenals trouwens de productie van andere door de Overheid gekochte goederen.

Wij bevinden ons, wat dit soort berekeningen aangaat, intussen nog geheel in het experimentele stadium. De cijfers hebben hier nog geen betekenis gekregen voor het praktische gebruik; internationale vergelijking is voorshands niet mogelijk.

En... voor de gedachtenwisseling omtrent de, lang niet eenvoudige, problemen, welke hier aan de orde komen, staan wij gaarne open.

's-Gravenhage.

Dr Ph. J. IDENBURG.

LONDON LETTER

Although the British are, in the main, an undemonstrative people, they are not lacking in sentiment. It is this apparent paradox which highlights the interest being taken here in the course of the King's recovery from a severe operation. Without doubt, it is the most discussed topic of the moment, and many families whose interest in the news concerning, say, the output of coal or the balance of payments is non-existent are seeking news, in the papers and by the radio, of the King.

This sympathy with the Royal family is, at the moment, taking some of the sting out of the election campaign. Admittedly, the manifestoes have yet to be issued and the first public meetings have not been held. There has been a great deal of speculation why Mr. Attlee should choose this time to force the issue. The accusation has been made that the Labour Party feared the outcome of the Droylsden by-election. At the last general election, the Labour member, who has since died, had a majority of 4,136, out of a total poll of 52,000. If this is really true, the Tories can look forward to going back with a thumping majority. Examination of the results of February 1950 show that 73 Labour members hold their seats with majorities of less than 4,000 and another 21 with majorities of under 5,000. On this showing, the Tories can anticipate a landslide back into power.

This naive approach ignores the possibility that the holders of these seats might change and that the new occupiers might have even smaller majorities than at present. But then the possibility of losing five years hence a seat which is not yet occupied is not the normal attitude of a politician.

Much depends, as I see it, on the attitude of the Liberals. In Droylsden, for instance, the Liberals gained 5,483 votes. If the Liberals were to support the Tories, the Labour man would be out on his neck. If the Liberals were to vote for the Labour man, the result would be almost equally decisive — in favour of Labour.

In the „E.-S.B.” of March 8, 1950, I pointed out what would have happened if the Liberals had stood down in

the 1950 election in all the constituencies they lost, and if the Liberal voters had not abstained out of apathy. Had two-third of the Liberal voters in each of these constituencies voted Labour, that party would have had a clear majority over all other parties of 65. If the Liberal vote had been split equally the result would not have been greatly different, but if the Liberals had sided with the Tories to the extent of giving them two-thirds of their votes, the Conservatives would have had a clear majority of 21. It is worth while recalling this calculation to remind ourselves how much power the Liberals have. The Parliamentary group is too small to be effective as a „balance of power” party. It is in the constituencies that the Liberals might very well be decisive. The present intention of the Party is to substantially reduce the number of candidates though the number of nominations is well over 100 and more might still be made. Thus the Liberals will contest more than one-sixth of the 625 seats.

It is probably unworthy to suggest that Mr. Attlee resigned because he feared Droylsden might end the Party's unbroken series of by-election successes. All kinds of gloomy forecasts concerning fuel are being made by a wide variety of official bodies and private persons: There seems to be a fear of a fuel crisis and that the clerk of the weather might not oblige with the excuse of a bad winter. The overseas trade position is bad, and the dollar trade looks pretty frightening. The need to push the dividend limitation bill through Parliament during the winter months has also doubtless affected the Prime Minister. The scenes which were witnessed last winter of MPs being literally carried into the House, attended by doctors and nurses, would have been repeated with even more bitterness and probably an even higher death rate. The really important fact is that the country faces an election on October 27th.

Once again, I suppose, I have to make my guess concerning its result. By all the signs — public opinion polls, canvassing and private contacts — the Labour Party is less liked now than at the last election. And that is a bad augury for the Labour Party, supposing, of course, that it wants to go back to power. The swing against Labour seems large enough for the Tories to prise away some of those constituencies held with narrow margins by Labour members. I look for the Conservatives to have a working majority, and by that I mean about 25 seats more than all the others combined. In other words, the Tories will increase the number of seats they hold from 297 to 325 or more, assuming that the Liberals and others retain about 13 seats. That is my main bet — I have to pay for dinner for two if it's less than 25 clear. On this occasion, I am willing to have a small flutter on the outside chance of a landslide, and that means the gaining a majority of, say, one hundred seats clear.

While I am in the mood to tempt the gods by doubling up for the Delphic oracle, let's have a look at what will happen if I do not pay for that dinner I shall eat. Overseas, the policy will be largely unchanged. There has been a large measure of agreement. The Persian oil dispute will boil up before the election and any decisions taken will be unalterable. Russia? Rearmament? Korea? They will look much the same.

Some of our supply problems might become easier with another Government. After all, it is not every clergyman who will screw and scrape so that his son can sow his wild oats, is it? Of course, you can turn the characters round and the statement will still be valid.

On the industrial labour front, there will be some unrest but it will be, I think, local. Not that it might not have big results; a strike of transport workers could, for instance, paralyse the country almost as effectively as a general strike. The reasons for dismissing widespread and severe labour disputes are twofold: one, the Tories are likely to

begin by being conciliatory, and two, the trade unions have not, according to my reckoning, the means for any long-sustained and drastic action.

The very fear that the Tories will quickly raise the total number of unemployed to a couple of millions might, quite magically, raise productivity. And if, as I think likely, they will cut down the staffs in Whitehall, the job-seekers will induce the job-retainers to exert a little more effort. But there should not be any great queue of unemployed, with the present rearmament programme. The Tories will probably review the arrangements of National Service, so that key men are prevented from kicking their heels in the Forces when they are needed urgently elsewhere.

The battle will be joined over Bevan's programme, and Mr. Churchill will think up some new phrase for blood, toil, tears and sweat. An appeal will, I think, be made to the loyal instincts of the people, not as members of trade unions, but as British people. With the probable imposition of austerity — return of rationing, a reduction in subsidies, an introduction of financial realism into the Health Service — will, or should, be joined a scheme for increasing incentives. The Royal Commission on Taxation now sitting will probably be the key on which to hang such a reform.

In the monetary sphere, more economists are shaking the cobwebs off the idea of a movable bank rate. They say, with justification, that a year is a long time to deal with current economic problems, and that Budgets more frequent than one year are not to be desired, even if they could be effective. At a recent meeting of the Royal Statistical Society, Mr. Dudley Seers gave the planners the works by showing what mistakes can be made and by listing those that have. He not only gave them the works, he gave a whole industrial estate.

The postwar relaxation seems to be coming to an end. And even if the Labour Party were to go back with an increased majority, it would have to think up some scheme to rouse the nation. And the nation has good reason to believe that Mr. Winston Churchill, after a period in the wilderness, is a very good knocker-up.

London, September 28, 1951.

HENRY HAKE.

BOEKBESPREKING

Dr H. C. WALLICK: Monetary problems of an export economy. Harvard University Press, Cambridge, Mass., prijs \$ 5.

Dit boek is een belangrijke bijdrage tot een goed begrip van de speciale problemen van economisch onontwikkelde exportlanden en van de problemen verwant met het streven naar een differentiatie van de economische structuur. Het raakt daarmee onmiddellijk de vele vraagstukken, welke verband houden met de uitvoering van het bekende punt IV. De betekenis van dit boek ligt namelijk hierin, dat de beschouwingen niet alleen van toepassing zijn op het land (Cuba), dat als onderwerp van studie is gekozen, maar dat de daarin aangeroerde vraagstukken een algemene strekking hebben. De titel wijst daarop reeds. De schrijver, die directeur is van de research-afdeling van de Federal Reserve Bank van New York en onlangs is benoemd tot hoogleraar aan de Yale University, benadert zijn onderwerp van een zeer breed standpunt. De eerste dertig bladzijden voeren tot de kern van de zaak. Daar wijst de schrijver op de moeilijkheden om bij een bevolking en regering met een „suikermentaliteit” die politiek te voeren, welke noodzakelijk is voor differentiatie van de economische structuur. Bovendien heeft de te grote handelspolitieke afhankelijkheid van de Verenigde Staten ook nadelen. Aan de andere kant hebben juist de grote investeringen van de

Verenigde Staten de enorme economische expansie van Cuba teweeggebracht. Geen land in Latijns Amerika heeft een zo grote voorraad kapitaalgoederen per hoofd van de bevolking als Cuba. De kapitaalmarkt zelve is echter onontwikkeld. Ten dele is dit toe te schrijven aan de beleggingsgewoonten van de Cubanen; men kan dit echter veralgemenen tot vrijwel alle Latijns Amerikaanse landen. De beleggingen van particulieren in de Latijns Amerikaanse landen vinden voornamelijk plaats op de grond- en woningmarkt, in goud en op de Amerikaanse geld- en kapitaalmarkt. Voor belegging in de industrie is te weinig kapitaal beschikbaar. Overigens vloeiden de beleggingen van Cuba in de Verenigde Staten logisch voort uit de circulatie van dollars in dit land en uit het feit, dat de dollar tot voor kort wettig betaalmiddel was, waardoor mede de monetaire politiek van Cuba geheel was afgestemd op die van de Verenigde Staten.

De strategische factoren van de Cubaanse economie zijn de drie paren van variabele factoren, welke alle „kapitalistische” systemen gemeen hebben: investeringen en besparingen, invoer en uitvoer en overheidsuitgaven en -inkomsten. In het geval van Cuba zijn de exporten verreweg de meest belangrijke van de onafhankelijk variabele factoren. In relatieve zin spelen zij voor Cuba een grotere rol dan investeringen voor de Verenigde Staten. De implicatie, dat de economische stabiliteit (full employment) alleen gehandhaafd kan worden bij handhaving van een hoog niveau van exporten, leidt de schrijver tot een beschouwing van de verschillende middelen om de gevolgen van schommelingen in de buitenlandse vraag naar suiker en de enorme prijsinstabiliteit van de wereldsuikerprijzen te verzachten. Daarbij bespreekt de schrijver allereerst de monetaire middelen. Hij plaatst het vraagstuk van devaluatie tegen de achtergrond van de elasticiteit van de wereldvraag naar suiker en houdt daarbij rekening met de toenemende invoerrestricties in de jaren dertig. De schrijver voert dan een na-contrôle op de economische en monetaire politiek van Cuba uit. Zijn conclusie is, dat, als Cuba monetair de vrije hand had gehad, het in de depressie van 1920-'21 beter had kunnen devalueren, waardoor de débâcle in het bankwezen en in de suikerindustrie was voorkomen. Deze conclusie is overigens in 1950 niet zo moeilijk te trekken, daar de geschiedenis van het bankwezen in de laatste decennia duidelijk heeft aangetoond, dat er een graad van deflatie is, waartegen geen enkel bankwezen is opgewassen. De noodzaak voor devaluatie in de grote depressie (1930-1931) was niet zo duidelijk, hoewel zij toch aan te bevelen zou zijn geweest. De depressie van 1938-'39 bood minder voordelen voor devaluatie ten gevolge van de vele belemmeringen aangebracht door de invoerlanden van suiker. Overigens wijst de schrijver er op, dat depreciatie niet gezien moet worden als één van de verschillende alternatieven, maar als één uit een groep van complementaire maatregelen. Devaluatie zonder goede interne maatregelen is niet doeltreffend.

Bij het „na-kaarten” over de grote depressie in de Cubaanse suikerindustrie (1930-'33) is de schrijver helaas onvolledig door te weinig aandacht te schenken aan de Java-suikerindustrie in verband met de monetaire politiek van Nederland. Van de handhaving van de gouden standaard in Nederland en daarmee in Nederlands-Indië heeft Cuba voordeel gehad. Een depreciatie van de Nederlands-Indische gulden in bijv. 1931 zou de Cubaanse suikerindustrie nog meer hebben getroffen. Dit volgt logisch uit de gevolgen van de depreciatie van de dollar in 1933, welke gunstige gevolgen had, hoewel de schrijver zich voorzichtig uitdrukt: „the very sharp contraction in Java's sugar output, which continued through 1934, may in some degree have been stimulated by the cheapening of Cuban supplies”.

Behalve depreciatie bespreekt de schrijver ook de devie-

zencontrôle als een middel om de betalingsbalans te beveiligen. In dit hoofdstuk worden de bijzondere omstandigheden van een exporteconomie scherp en juist geanalyseerd. De verschillen tussen deze economie en een meer economisch ontwikkeld land eisen ook een andere politiek. De schrijver is een voorstander van deviezencontrôle slechts voor het geval van bescherming van de goud- en deviezenvoorraad om deze te gebruiken voor compenserende interne maatregelen in geval van depressie. Voor andere gevallen, zoals bijv. een instrument voor economische ontwikkeling enz., is dit middel te verwerpen.

De noodzaak van devaluatie en deviezencontrôle in bepaalde gevallen doet de betekenis van een zelfstandige monetaire politiek uitkomen. Vandaar het belang van de nieuwe centrale bank van Cuba, die in 1949 is opgericht. Terecht wijst de schrijver op de beperktheid van een centrale bank om op een rudimentaire geld- en kapitaalmarkt die maatregelen te nemen, welke op ontwikkelde markten mogelijk is. Er zijn echter geen panacees voor de vermindering van cyclische bewegingen. Indien Cuba door agrarische differentiatie of door industrialisatie — de schrijver bepleit zowel de oprichting van een agrarische als van een industriebank — minder afhankelijk wordt van invoer, dan komt het land te staan voor de problemen van meer economisch ontwikkelde landen, namelijk de handhaving van een hoog niveau van investeringen.

Nogmaals, het is een uitstekend boek en onontbeerlijk voor degenen, die zich willen verdiepen in de moeilijke problemen van de betalingsbalans en van de centrale bankpolitiek in economisch onontwikkelde landen.

Washington.

v. d. V.

AANTEKENING

„De Amerikaanse betalingsbalans na Korea

Eerste phase.

De oorlog in Korea en het bewapeningsprogramma hebben een aanzienlijke invloed uitgeoefend op de buitenlandse handel en de internationale betalingen van de Verenigde Staten. Het eerste effect van de oorlog in Korea was een sterke uitbreiding van de Amerikaanse aankopen in het buitenland en een dienovereenkomstige stijging der dollarinkomsten van de buitenlandse leveranciers. De Amerikaanse import, die in het eerste halfjaar 1950, op jaarbasis berekend, ongeveer \$ 7,6 mrd beliep, was in het eerste kwartaal 1951 — eveneens op jaarbasis — gestegen tot niet minder dan \$ 12 mrd, waarbij nog moeten worden geteld \$ 700 mln aan militaire uitgaven in het buitenland.

Bovendien verleenden de Verenigde Staten tussen Juni 1950 en Maart 1951 militaire en economische hulp aan het buitenland tot een bedrag van ongeveer \$ 4,5 mrd op jaarbasis. Gedurende deze periode was er tevens sprake van wegvloeiën van kapitaal, hetzij in de vorm van directe investeringen in het buitenland, hetzij als vluchtkapitaal, doordat sommigen er met het oog op oorlogsgevaar de voorkeur aan gaven hun geld buiten de Verenigde Staten aan te houden.

Het gevolg van een en ander was een aanzienlijk tekort op de Amerikaanse betalingsbalans gedurende de eerste negen maanden van de Koreaanse oorlog. Zoals onderstaand staatje doet zien, beliep het verlies aan goud gedurende deze periode \$ 2.404 mln, terwijl de dollarsaldi van het buitenland in de Verenigde Staten een toeneming te zien gaven van \$ 848 mln.

Betalingsbalans van de Verenigde Staten na Korea.

(in miljoenen dollars)

	3e kwar- taal 1950	4e kwar- taal 1950	1e kwar- taal 1951	Totaal 9 maan- den	2e kwar- taal 1951
Goederenexport	2.498	3.106	3.408	9.012	3.970
Goederenimport	2.533	2.815	3.199	8.547	2.817
Handelsbalanssaldo	- 35	+ 291	+ 209	+ 465	+ 1.153
Saldo dienstenverkeer	+ 155	+ 342	+ 361	+ 858	
Schenken e.d. ¹⁾	- 972	- 1.237	- 1.150	- 3.359	
Leningen, kapitaal e.d. ..	- 692	- 359	- 165	- 1.216	
Betalingsbalanssaldo	- 1.544	- 963	- 745	- 3.252	
Goudverlies	740	771	893	2.404	
Toeneming, resp. afnemings buitnl. dollarsaldi	+ 804	+ 192	- 148	+ 848	

¹⁾ Incl. overmakingen van immigranten.²⁾ Excl. aankopen van militairen in het buitenland.

Kentering.

Aan dit deficit op de Amerikaanse betalingsbalans schijnt nu, aldus „The National City Bank of New York” in haar „Monthly Letter” van September jl., een einde te komen. Sedert Maart jl. vertoont de invoer, o.a. in verband met prijsdalingen en een meer voorzichtige aankooppolitiek, een daling. Gedurende het tweede kwartaal van dit jaar beliep de invoer op jaarbasis ongeveer \$ 11 mrd, tegen \$ 12 mrd het kwartaal tevoren. In het derde kwartaal moet, gedeeltelijk in verband met seizoensinvloeden, een verdere daling worden verwacht, die evenwel voor een klein deel zal worden gecompenseerd door stijgende militaire uitgaven in het buitenland, aangezien meer troepen naar Europa worden gezonden.

De uitvoer geeft in tegenstelling tot de invoer een voortdurende stijging te zien; vóór het uitbreken van de oorlog in Korea beliep hij op jaarbasis ongeveer \$ 9,6 mrd, gedurende het tweede kwartaal van dit jaar \$ 16 mrd. Vermoedelijk zal de uitvoer zich op hoog peil handhaven. In de eerste plaats zullen de verschepingen in het kader van het „Mutual Defense Assistance Program”, die momenteel ca \$ 1,25 mrd per jaar bedragen, verder toenemen. In de tweede plaats beschikken de Verenigde Staten momenteel over voldoende katoen om aan de geraamde behoeften van tal van landen tegemoet te kunnen komen. Tenslotte schijnt het, dat de Westeuropese landen meer Amerikaanse steenkool en vermoedelijk — evenals de Amerikaans gezinde Aziatische landen — meer granen nodig zullen hebben, terwijl Canada, naar men verwacht, gedurende de komende maanden zijn grote aankopen van industriële en militaire uitrusting zal voortzetten. Van een besteding der geaccumuleerde goud- en dollarreserves door de grondstoffen en voedingsmiddelen producerende overzeese landen van het sterlinggebied moet de Amerikaanse exporteur, gezien het feit, dat de dollarinkomsten dezer landen momenteel afnemen en gezien Englands betalingspositie, niet te veel verwachten, zegt „The National City Bank”.

Het resultaat van het Amerikaanse exportsaldo, dat gedurende het tweede kwartaal 1951 op jaarbasis \$ 4,5 mrd bedroeg, en van de grote inkomsten uit diensten en investeringen, komt tot uiting in de goudbeweging. De daling der goudreserves van de Verenigde Staten-belief gedurende het tweede kwartaal 1951 nog maar \$ 50 mln, tegen gemiddeld \$ 800 mln in de voorafgaande post-Koreaanse kwartalen. Volgens de tot nu toe bekende gegevens was er in het derde kwartaal van dit jaar sprake van een geringe toeneming.

Toekomstverwachting.

De toekomstige ontwikkeling is, aldus genoemd blad, moeilijk te voorspellen. Hoewel enerzijds de huidige daling der aankopen nog niet volledig in de invoercijfers tot uitdrukking is gekomen, nemen anderzijds de Amerikaanse behoeften aan grondstoffen voor defensiedoeleinden toe.

Onvoorziene ontwikkelingen in de internationale situatie voorbehouden, ziet het er naar uit, dat — met uitzondering van metaalproducten — aanzienlijke hoeveelheden Amerikaanse exportproducten beschikbaar zullen zijn. De periode van afnemings der Amerikaanse goudreserves schijnt achter de rug te zijn en binnen afzienbare tijd zullen, tenzij de internationale toestand achteruitgaat of de inflationaire krachten uit de hand lopen, de internationale betalingen vermoedelijk vrijwel in evenwicht zijn of een overschot ten voordele van de Verenigde Staten te zien geven. „The converse is”, besluit genoemd blad, „that the accumulation of reserves by foreign countries, which was proceeding encouragingly and was a hopeful portent for relaxation of trade and exchange restrictions, has been set back at least temporarily”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef in de verslagperiode ruim. In de noteringen voor schatkistpromessen kwam dan ook vrijwel geen verandering. Een belangrijke factor hierbij is ongetwijfeld het verloop van de Nederlandse betalingsbalans, welke in September, te oordelen naar de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde ontwikkeling van de deviezenvoorraad, evenals in de voorgaande maand gunstig was. De export van Nederland is in het najaar als regel relatief groot, maar vermoedelijk is het gunstige verloop niet alleen hieraan toe te schrijven. Waarschijnlijk vinden de importen voor tal van goederen op aanmerkelijk geringere schaal plaats dan enige maanden geleden, enerzijds uit vrees voor verdere prijsdalingen op de wereldmarkten, anderzijds wegens de krappe liquiditeitspositie, welke zich steeds duidelijker bij het bedrijfsleven en de consumenten doet gevoelen. Een overschot op de betalingsbalans betekent, voor zover de deviezen aan De Nederlandsche Bank worden overgedragen, een toenemend aanbod van middelen op de geldmarkt. Dit is waarschijnlijk de belangrijkste reden geweest, waarom de geldmarkt, ondanks de met het naderen van de maandultimo toenemende behoeften aan charitaal geld, zo ruim bleef. October- en Novemberpromessen waren aangeboden tegen 1 pCt. December- t/m Maartpapier noteerde practisch 1³/₁₀ pCt, terwijl April- tot Juli-promessen tegen 1⁵/₁₀ pCt waren aangeboden.

De kapitaalmarkt.

De aandelenmarkt liet in de afgelopen week per saldo voor vrijwel alle groepen van fondsen een koersdaling zien, zij het ook, dat deze over het algemeen beperkt van aard bleef. Het is niet onmogelijk, dat hier een technische reactie is ingetreden na de weken van ononderbroken lichte koersstijging, welke hieraan zijn voorafgegaan.

Aandelen Koninklijke maakten op dit algemene beeld een merkbare uitzondering door een behoorlijke koersstijging, evenals aandelen Unilever. Voor Koninklijke was in de afgelopen week vrij veel vraag voor buitenlandse rekening, waardoor deze koersstijging goeddeels kan worden verklaard.

Het agio op Amerikaanse fondsen is ingekrompen tot ongeveer 13 pCt. Het kan zijn, dat dit moet worden toegeschreven aan de geweken devaluatievrees, maar het is ook mogelijk, dat de constante vraag van enkele kopers, die met bijzondere verguming van De Nederlandsche Bank de verkregen fondsen in dollars konden omzetten, welke dollars voor hun eigen bedrijf konden worden benut, inmiddels is bevredigd.

Het koersverloop in de afgelopen week blijkt uit onderstaande tabel.

Aand. indexcijfers.	21 Sept. 1951	28 Sept. 1951
Algemeen	151,5	150,2
Industrie	215,2	214,2
Scheepvaart	175,8	173,0
Banken	121,8	120,2
Indon. aandelen	51,8	50,6

Aandelen.		
-A.K.U.	176 ³ / ₄	173
Philips	170 ⁷ / ₈	165 ¹ / ₂
Unilever	237 ³ / ₄	237 ³ / ₄
H.A.L.	179 ¹ / ₄	176
Amsterdam Rubber	108 ¹ / ₂	103
H.V.A.	115 ³ / ₄	111
Kon. Petroleum	287 ¹ / ₄	296

Staatsobligaties.		
2 ¹ / ₂ pCt N.W.S.	70 ³ / ₈	70 ¹ / ₂
3-3 ¹ / ₂ pCt 1947	85 ¹ / ₈	85 ¹ / ₈
3 pCt Invest. certif.	89 ¹ / ₂	88 ¹¹ / ₁₆
3 ¹ / ₂ pCt 1951	92 ⁷ / ₈	93 ¹ / ₂
3 pCt dollarlening	100 ¹ / ₁₆	100 ⁷ / ₈

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldwaardige papieren, luttende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening in courant
27 Aug. '51	1.194.783	768.963	3.162	276.441	210.700
3 Sept. '51	1.194.764	817.937	3.927	266.452	219.781
10 Sept. '51	1.194.891	811.868	4.295	265.048	214.028
17 Sept. '51	1.194.779	748.757	4.487	249.310	217.011
24 Sept. '51	1.194.908	777.674	4.787	258.017	211.792
1 Oct. '51	1.195.016	826.433	5.277	297.580	233.413

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldo voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-inge-zeten
7 Aug. '51	2.762.155	2.266.345	—	1.684.824	294.113	115.475
23 Sept. '51	2.821.012	2.279.548	21.024	1.684.824	285.973	115.198
0 Sept. '51	2.770.855	2.272.085	31.554	1.684.824	289.460	113.798
7 Sept. '51	2.744.728	2.229.906	20.557	1.684.824	235.570	113.271
14 Sept. '51	2.754.881	2.244.515	16.705	1.722.261	242.256	114.171
21 Oct. '51	2.846.829	2.292.981	—	1.722.261	253.549	114.592

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en devizeen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devizeenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. den V.S.I.
31 Mrt '47	477.080	35.363	542.245	348.235	255.201
29 Aug. '51	1.059.272	332.065	698.863	500.579	1.334.393
5 Sept. '51	1.059.272	328.466	709.487	520.374	1.339.047
12 Sept. '51	1.059.274	322.163	685.197	551.526	1.393.910
19 Sept. '51	1.059.275	289.409	698.887	579.363	1.375.134

Data	Bankbiljetten in omloop	Devizeenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp.	Van anderen
31 Mrt '47	453.816	268.697	—	—	895.911
29 Aug. '51	2.847.910	245.351	—	—	789.012
5 Sept. '51	2.862.845	269.054	—	—	782.010
12 Sept. '51	2.886.086	243.397	—	—	821.265
19 Sept. '51	2.884.309	231.458	—	—	791.606

Muntbiljettencirculatie per 31 Mrt 1947	f 646.830.979
Muntbiljettencirculatie per 29 Aug. 1951	f 347.002.712,50
Muntbiljettencirculatie per 5 Sept. 1951	f 346.356.855
Muntbiljettencirculatie per 12 Sept. 1951	f 345.030.314
Muntbiljettencirculatie per 19 Sept. 1951	f 344.690.225

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10
Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Opdrachten, welke Dinsdagmorgen in ons bezit zijn, worden, plaatsruimte voorbehouden, in de uitgave van dezelfde week opgenomen.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040, Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

□

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele holom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaft van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents, resp. 10 B. francs.